

Сураи Ҳичр дар Макка нозил шуда, дорои 99 оят аст

Номи ин сура аз ояти 80-ум то 84-ум, ки аз асҳоби Ҳичр, (Қавми Солеҳ (а)) сухан мегӯянд, интиҳоб шудааст. Ин сура танҳо сураест, ки дар панҷ ояти худ дар бораи асҳоби Ҳичр сухан кардааст. Сураи мазкур чун сураҳои дар Макка нозилшуда дар атрофи ақидаи мустаҳкам сухан гуфта, бо онҳо ҳамоҳанг аст. Замоне, ки ин сура ва сураи Юсуф (а) нозил шуданд, замоне буд, ки Пайғамбар (с) ва муъминон аз мушрикони саҳт озор мекашиданд. Соле буд, ки аз сабаби вафоти амакашон Абӯтолиб ва вафоти ҳамсари вафодорашон, Ҳадича (р), он солро «соли ғам» ном ниҳода шуд. Аз ин рӯ, дар ин сура барои тасаллии Пайғамбарамон (с) таърих ва қиссаҳои муъминони пешгузашта, ки ба рӯзгорашон монандӣ дорад, зикри худро ёфтааст. Сураи «Ҳичр» аз қавми Самуд мисолҳо оварда, натиҷаи кори касонери, ки Исломо инкор мекунад, ёдрас мекунад. Дар оятҳои аввали ин сура аз аҳли куфр, аз огоҳ сохтани онҳо, аз озор расонидани мушрикони ба Пайғамбар (с) ва ваъдаи Худованд оид ба муҳофизати Қуръон сухан меравад. Сониян чун нишонаи сифатҳои баркамоли Парвардигор баъзе аз офаридаҳои бузурги Ӯ (ҷ.ҷ.) чун Осмону бурҷҳои он, Замину кӯҳҳо шамолҳо, об, олами наботот ва амсоли онҳо ёдрас мешавад. Баъдан, қиссаи Одам (а) ва шайтони лаъин бо услуби хос дар ин сура зикри худро ёфтааст. Иншоаллоҳ, дигар масъалаҳои зарурӣ дар раванди тафсири оятҳои ин сура баёни худро меёбанд.

Ин буд назари мухтасаре ба мундариҷаи сураи «Ҳичр».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

الرَّ تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْءَانٍ مُبِينٍ

Алиф. Лām. Рō. Тилка āyātu-л-китāби ва Қур-āни-м мубīн.1.

**Алиф, Лом, Ро. Ин оятҳои Китоб (-и илоҳӣ) ва Қуръони
равшан аст.**

Дар бораи ҳарфҳои муқаттаъа (аз ҳам ҷудо)-и алифбо ва эзоҳи онҳо дар аввали сураи «Бақара» чанде аз андешаҳои муфасссирон гузашт. Маълум аст, ки Қуръон ва оятҳои ин китоби осмонӣ ва ин роҳкушои олами башарият, аз чунин ҳарфҳое, ки дар ихтиёри мардум, ҳатто дар ихтиёри кӯдакон қарор доранд, банду баст шудааст. Локин на инсон ва на ҷин бо ин ҳарфҳо китоберо чун Қуръон бо фасоҳату балоғат навишта наметавонад, ки он ҷаҳордаҳ аср бетағйр аст ва то ба охир, яъне рӯзи қиёмат бетағйир боқӣ бимонад. Бинобар ин, хирадмандон иқрор ба он доранд, ки Қуръон муъҷизаи илоҳист, бояд ба он имон овард ва ба он амал кард. Афсӯс ки баъзе аз мардум ба қадри ин китоби илоҳӣ намерасанд. Хулоса, Худованд бо калимаи (тилка), ки барои ишораи дур истеъмол мешаваду ба бузургии ишорашуда (Қуръон) далолат мекунад, ишора карда фармудааст, ки оятҳои он китоб (Қуръон) аз ҳама тараф, ҷӣ аз ҷиҳати маъно ва ҷӣ вз ҷиҳати муъҷиза буданашон, назди аҳли хирад ошкоро маълум аст. Бо ибораи дигар, ин оятҳое, ки сураи Ҳичр онҳоро дарбар гирифтааст, оятҳои Қуръонест, ки он Китоб баёнғари дину шариъат, исботкунандаи мавҷудияти Худованд, баёнғари сифатҳои илоҳӣ ва равшанғари тамоми ниёзҳои инсон аст.

**Алиф, лом, ро ҳаст оғози кор,
Ки рамзест аз сӯйи Парвардигор.
Чунин аст, оёти Қуръон китоб,
Ҷудо созад, ботил, зи роҳи савоб.**

(Умеда Маҷд)

رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

Рубамā явадду-л-лазӣна кафару лав кāну муслимӣн. 2.

**2.Басо касоне буданд, ки кофир шуданд, дӯст доранд, ки эй қош,
ҷӣ хуш будӣ агар (дар дунё) мусалмон мебуданд.**

Худованд дар ин оят касонеро, ки оятҳои равшани илоҳиро мавриди писанд қарор намедиҳанд, ё бовар намекунанд, ё ба онҳо муҳолифат мекунанду мусалмон намешаванд, ҳушдор додаст, ки барои онҳо рӯзе фаро мерасад, ки онҳо аз натиҷаҳои шуми куфр, таъассуб ва кӯр-кӯрона пайрави дигар қишри ҷомиъа шуданашон, албатта, пушаймон мешаванд. Вақто кофирон мебинанд, ки

мусулмонони гунаҳкори дар ҷаҳаннам ҳамроҳашонбуда бо сабаби имондориашон баъд аз муҳлате азоб кашидан озод шуда ба Ҷаннат мераванд, дар он соат таманно карда мегӯянд: «Эй, кош, мо мусалмон мебудем!».

Аҳли куфр ин суҳанро дар кадом ҳолат мегӯянд, назди мусалмонин ихтилофи назар аст. Баъзе аз онҳо гуфтаанд, ки чун вақти ҷон додан мерасад, онҳо чунин афсӯс меҳӯранд. Ё мебинанд, ки мусалмонҳо дохили Ҷаннат шудаанду онҳо дохили Ҷаҳаннам, аз мусалмон набуданашон пушаймон шуда афсӯс меҳӯранд. Навъи севуми афсӯс хӯрдани онҳо дар боло гузашт. Дар ҳадиси шариф бо ривояти Абӯмӯсои Ашъарӣ чунин омадааст, ки Расуллулоҳ (с) фармуданд: «**Чун дӯзахиён ва гунаҳкорони аҳли қибла бо хости Худованд (ч.ч) дар Дӯзах бо ҳам якҷо шаванд, кофирон ба мусалмонҳо мегӯянд: «Оё шумо мусалмон набудед?».** Онҳо мегӯянд: «Чаро? Мо мусалмон будем». Онҳо мегӯянд. «Чаро исломи шумо аз шумо ҳеҷ чизро дифоъ карда натавонист? Инак, дар Дӯзах ҳамдами мо қарор доред?». Дар посух мусалмонҳо ба кофирон мегӯянд: «Мо гуноҳҳо доштем, ки ба сабаби онҳо мавриди муоҳаза қарор гирифтем». Худованд, ки шунавандаи гуфтугӯи онҳост, онҳо дастур медиҳад, то касонеро, ки аҳли қиблаанду ба сабаби хатоҳояшон воридаи Дӯзах шудаанд, аз он берун оваранд. Чун кофирон ин рӯйдодро мебинанд, мегӯянд: «Эй кош, мо низ мусалмон мебудем, чуноне ки онҳо аз дӯзах берун оварда шуданд, мо низ берун оварда мешудем».

ذَرَهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

Зарҳум яъкулӯ ва ятаматтаъӯ ва юлҳиҳиму-л-амалу фа савфа яъламун. 3.

3. Бигзор онҳоро, то бихӯранд ва баҳраманд шаванд ва онҳоро умед машғул кунад, пас, зуд онҳо хоҳанд донист.

Худованд аҳли куфрро дар ин оят бо лаҳни кӯбанда таҳдид намуда гуфтааст, ки ай Пайғамбари Мо, онҳоро ба ҳоли худашон бигзори дигар насиҳат макун, бигзор онҳо мисли баҳоим (ҳайвон) бихӯранд, бинӯшанд ва аз лаззатҳои нопайдори дунё, чӣ қадаре, ки меҳоҳанд, истифода баранд. Доимо саргарми ёфтани дунё бошанду аз ҳақиқат ғофил бимонанд. Ҳеҷ гоҳ аз роҳи ботил ба сӯйи роҳи ҳақ нараванд ва ҳаргиз дар андешаи тобеъ шудан ба ту

набошанд. Бигзор, ҳар рӯз дар парваридани орзуҳои дурударози дунёи зудгузари худ бошанд. Бигзор, тамоми умри худро дар баровардани орзу ва ҳавасҳои худ гузаронанд. Аммо ба зудӣ онҳо нодурустии амалҳои худро хоҳанд донист, ки кори асосиро кайҳо аз даст додаанд.

Хулоса, онҳо дар дунё абадӣ нестанд, дар ояндаи наздик медонанд, ки ҳузуру ҳаловат ва умеди умдаву дуруст ва неъматҳои асливу доимӣ дар кучоанд. Вақто ки пардаи ғафлат ва ғурурро аз муқобили чашмонашон канор мезананд, онҳо аллакай худро дар остонаи марг ё дар арсагоҳи қиёмат мебинанд ва мефаҳманд, ки онҳо то чӣ андоза зиёнкоранд. Онҳо афсӯс меҳӯранд, пушаймон мешаванд, локин барои онҳо ҳеҷ суде нест.

Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Пайғамбар (с) фармуданд: **«Фарзанди Одам пир мешавад, аммо ду чиз дар ӯ ҳамчунон ҷавон мемонад: ҳирс ва умед (-и дароз)».**

Дар ҳадиси дигар омадааст: **«Чаҳор чиз аз бадбахтист; хушк будани чашм, саҳт будани дил, тӯлии ҳирс ва орзу бар дунё».**

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ

Ва ма аҳлакнā миН қарятин иллā ва лаҳā китāбу-м маълӯм. 4.

4. Ва Мо ҳеҷ қаряеро ҳалок накардем, магар ин ки барои вай вақти навиштае муқаррар буд.

Бояд гумон нашавад, ки аз лаззатҳои дунё бархӯрдор шудан корест бе поён. На! Зеро Худованд дар ин оят фармудааст, ки ҳеҷ шаҳреро қабл аз омадани муҳлате, ки барои онҳо дар «Лавҳул маҳфуз» муайян (сабт) гардидааст, ҳалок намесозем.

Барои ҳар қитъаи замин дар “Лавҳулмаҳфуз” вақти муайян дарҷ гардидааст. Агар мушоҳида шавад, ки шаҳре, ё деҳае бо вучуде, ки Худоро фаромӯш карда, дар лаззатҳо ва орзуҳои дунёгӣ фуру рафтаанд, аммо ҳалок намешаванд, тааҷҷуб набояд кард. Зеро мувофиқи ояти мазкур онҳо низ вақти муайян доранд, то омадани он вақт аз неъматҳои дунё бархӯрдор мешаванд. Дигар ин ки мумкин онҳо як сифати хубе доранд, ки аҳли ҷомеа бо сабаби он, чӣ аз ҷиҳати иқтисодӣ, чӣ аз ҷиҳати ҳуқуқ ва чӣ аз ҷиҳати сиёсат, аз оромии том бархурдоранд, пас ҳоло ҳалокати

онҳо мавқуф ба вақте гузошта шудааст. Чун вақти онҳо ба ниҳоят расад, онҳо низ ҳалок мешаванд.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَعْرِضُونَ ﴿٦﴾

Мā тасбиқу мин умматин аҷалаҳа ва мā ястаъхирӯн. 5.

5. Ва ҳеҷ гурӯҳе аз вақти муқаррариш худ сабқат намекунад ва на бозпас мемонад.

Барои ҳама махлуқот Худованд муҳлатеро муайян кардааст. Ҳама корҳо мувофиқи муҳлати муайяншуда, на пеш аз он ва на пас оғоз мешаванд ва на ба охир мерасанд. Акнун, ки одати Худо чунин аст, ҳеҷ уммат пеш аз фаро расидани муҳлати муайяншудаи хеш nobуд намешаванд ва на аҷалашон ба таъхир гузошта мешавад. Бояд инсонҳо аз сарнавишти умматҳои аз бало ҳалокшуда ибрат гиранду вақти оромиро ғанимат шуморида, дар пайи ислоҳи худ бошанд. Ба ҷои ибрат гирифтани набояд ғофил нишаст. Бо умеду орзу набояд кору кирдори онҳоро такрор намуда сарнавишти онҳоро бар сари худ овард.

Хулоса, Худованд ба Пайғамбари Худ (с) гуфт, ки то барои мардум ҳуҷҷатҳои худро нишон надихем ва то аҷали муқарраршудаашон, ки дар “Лавҳулмаҳфуз” навишта шудааст, ба охир нарасад, Мо мардуми ҳеҷ сарзаминро ҳалок намесозем. Локин аҷали кофироне, ки бо ту ситеза мекунанд, дар оянда низ фаро хоҳад расид.

وَقَالُوا يَأْتِيهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾

Ва қолӯ йā айюҳа-л-лазӣ нуззила ъалайҳи-з-зикру иннака ла маҷнун. 6.

6. Ва кофирон гуфтанд: «Эй касе, ки бар вай Қуръон фуруд оварда шудааст, ҳаройина, ту девонаӣ!

Шахсоне, ки хиради комил надоранд, гуфтор ва рафтори ҳар касро ба андозаи ақли кӯчаки худ муқоиса мекунанд. Агар дар андозаи ақлашон кори касе нағунҷад, ўро беҳирад, ё девона мегӯянд. Ҳоло ояти мазкур аз ҷасорати аҳмақонаи мушрикони хабар дода, гуфтааст, ки онҳо бо истехзо, ба Расулуллоҳ (с) гуфтанд, ки эй касе, ки Қуръон бар ту нозил шудааст, мо савганд меҳўрем, ки қатъиян, ту як шахси девонаӣ!

Хулоса, он беҳирадон ба Расулуллоҳ (с) суҳанҳоро нисбат меоданд, ки бо ҳам зид буданд. Боре ӯ (с) ро девона мегуфтанд, гоҳ соҳир (сеҳргар)-аш меҳонданд. Ҳол он ки шахси девона ҳаргиз соҳир шуда наметавонад. Шахси соҳир бояд зираку доно бошад, на девона.

Он дунёпарастон ҳама чизро ба меъёрҳои моддӣ месанҷиданд, дар урфу одати онҳо касе, ки доимо дар таҳия ва ҷамъ кардани мол бошад, ҳамсари зебо, мақому мансаб ва зиндагии гуворо дошта бошад, шахси оқил буд. Вале ба суҳанҳои инсон, ки ҳама манофеъи моддӣ хешро, ҳатто ҷони худро дар роҳи расидан ба ҳадафҳои маънавии худ нисор мекард, бовар намекарданд, ӯро оқил намешумориданд. Аз ин ҷиҳат, мушрикон бо истехзо ва нописандӣ ба Расулуллоҳ (с) мегуфтанд, ки оҳ, ту аз ҳама гузаштӣ-ку? Ман аз назди Худо китоби Қуръонро овардам, меғӯй! Дигаронро беҳирад ва нодон меҳисобӣ! Бо тамоми ҷаҳон эълони мубориза дорӣ. Бо ин ҳама рафтор боз даъвои фирӯз шудан дорӣ! Оё ҳеҷ ақлу дониш дорӣ ва мефаҳмӣ ки чиҳа меғӯй? Магар ту девонаӣ! Чӣ хел дини ту, тамоми оламро фаро мегирад? Ҳоказо... амсоли ин суҳанҳоро ба Расулуллоҳ (с) мегуфтанд. Аммо беҳабар аз фаро расидани вақте буданд, ки дар он бо ҳасрат хоҳанд гуфт: «Эй кош, мо низ мусалмон мебудем».

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِن كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿٧﴾

Лав ма таътинā би-л-малāикати ин кунта мина-с-содиқин.7.

7. Агар аз ростгӯён ҳастӣ, чаро неши мо фариштагонро намеорӣ?».

Ояти мазкур давоми суҳанҳои истехзоомези кофирон ба Расулуллоҳ (с) аст.

Яъне мушрикони Макка ба суҳанҳои дар ояти қаблӣ гуфташон афзуданд, ки агар аз ростгӯён ҳастӣ, чаро фариштагонро бар сари мо намеоварӣ, то ба дурустии кори ту шаҳодат диҳанд ва моро ба қабул кардан водор кунанд ва ба сабаби дурӯғ шуморидани суҳанҳои ту моро ҷазо диҳанд?

Худованд барои радди суҳанони мушрикон дар ояти зер чунин гуфтааст:

مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾

**Мā нуназзилу-л-малъиката иллā би-л-ҳаққи ва мā кāнӯ
иза-м мунъарин. 8.**

**8. Фуру̇ намефириستم фариштагонро, магар ба тадбири маҳкам
ва он гоҳ муҳлатдодашуда набошанд.**

Мо фариштагони худро намефириستم, магар ҳамроҳ бо азоб барои қавме, ки қасди нобудиашонро карда бошем. Агар барои он қавми фасодкор фариштагони мо фиристода шаванд, муҳлат ва таъхири азоб дигар барои онҳо дода намешавад.

Муфасссирон гуфтаанд: «Бо дархости ҳар инсон фуруд наомадани фариштагон мувофиқи ҳикмати Парвардигор нест. Онҳо ё барои овардани ваҳйи илоҳӣ фуруд меоянд, ё барои азобу ҳалоки қавме, ки барои онҳо аз тарафи Аллоҳтаъоло пешибинӣ шудааст. Ҳоло барои мушрикони, ки ба Расулуллоҳ (с) ин қадар истехзо мекунанду аммо ба ҳалокат рӯбарӯ нашудаанд, ин лутфи Худованд аст. Онҳо инро нодида мегиранд. Агар бо ҳар дархости онҳо фариштагон фуруд оянду мушрикони ҳақ будани даъвати Расулуллоҳро тасдиқ накунанд, дигар сонияе барои онҳо муҳлат дода намешавад. Ҳамаи онҳо аз беҳу бун чун қавми Нӯҳ (а) несту нобуд мешаванд. Ҳоло агар фариштагон бо талаби аҳмақонаи онҳо фуруд наомаданд, маълум мешавад, ки муҳлати умри онҳо боқист. Агар онҳо тобеъи Расулуллоҳ (с) нашаванд, мумкин аст, ки дар оянда фарзандон ва наберагони онҳо мусалмон мешаванд». Ҳикмати Парвардигорро ҳеҷ кас намедонад.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

Иннā наҳну наззална-з-зикра ва иннā лаҳу ла ҳāфиẓун. 9.

**9. Ҳаройина, мо Қуръонро фуру̇ фиристодем ва ҳаройина, онро
нигаҳбонем.**

Худованд дар ин оят суҳанони мушрикони рад намуда мефармояд, ки ин Қуръонро, ки онҳо инкор мекунанд ва туро ба сабаби он ба девонагӣ муттаҳам мекунанд, Мо фуруд овардаем ва қатъан, Мо худ онро нигоҳ медорем. Бинобар ин, ҳеҷ кас наметавонад дар он афзоиш ва нуқсоне эҷод кунад ва наметавонад дар он табдил ё тағире ба вуҷуд биёварад.

Муфасссирон гуфтаанд, ки дар ояти мазкур Худованд ниғаҳбони Қуръонро ба уҳдаи худ гирифтааст, пас нусхаи аслии Қуръон то рӯзи қиёмат бе ҳеҷ дигаргуншавӣ ва бетағйирот боқӣ хоҳад монд. Ниғаҳбонӣ ва муҳофизати дигар китобҳои осмони мисли Таврот, Инҷил ва ғ, ба уҳдаи рӯҳониҳояш гузошта шуда буд. Онҳо ин амонати илоҳиро риёя накарданд, онҳоро ба майли хоҳири худ табдилу таҳриф карданд. Ҳатто қор ба ҷое расид, ки ҳоло нусхаҳои аслии онҳо нопадиданд ва аз онҳо имрӯз осоре нест. Аммо Қуръони қарим, ҳамчуноне ки аз тарафи Худованд нозил шудааст, боқист ва боқӣ хоҳад монд, пас маълум мешавад, ки алайҳи Қуръон ҳаракатҳо бефоидааст. Ҳарчи қадар мушикофӣҳои илму ҳикмат боло равад ҳам, ба дараҷаи оятҳои Қуръон расида наметавонанд. Ҳеҷ китоб монанди Қуръон, дар муддати асрҳои аср асли худро нигоҳ дошта натавонистааст.

Хулоса, Қуръонро Худованд худ нозил карда ва ўро то рӯзи қиёмат ҳамчунин нигоҳ медорад.

Расулulloҳ (с) барои таблиғи дини илоҳӣ аз мушрикони озор мегӯяд, Худованд дар оятҳои зерин (с)-ро тасалли дода гуфтааст, ки: ...

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾

Ва лақад арсалнā миñ қаблика фӣ шияъи-л-аввалӣн. 10.

10. Ва батаҳқиқ, пеш аз ту пайғамбаронро дар фирқаҳои пешиниён фуру фиристодем.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١١﴾

Ва mā яътиҳим-м ми-р-расулин иллā кāну биҳи ястаҳзиун. 11.

11. Ва ба онҳо ҳеҷ фиристодае намеомад, магар бо ў истеҳзо мекарданд.

Ҳар вақто ки Пайғамбар (с) ё муъминон мардумро даъват ба дин мекарданд, ба мушкилоти зиёде рӯбарӯ меомаданд. Ҳоло дар ояти мазкур, Худованд барои онҳо, ҳамчун тасалли ишора ба зиндагонии пайғамбарони гузашта карда, фармудааст, ки Мо пеш аз ту дар миёни умматҳои гузашта пайғамбарони худро фиристода будем, онҳо низ ҳангоми даъвати қавмҳои гумроҳ ва мутаассиб

гирифтори мушкилот мешуданд. Пас, эй Муҳаммад(с), ту аввалин пайғамбар нестӣ, ки аз шахсони саркаш озор бинӣ! Аз истеҳзо ва нобоварии онҳо андӯхгин мабош. Ин кори нав нест, ҳамеша инкоркунандагони ҳақиқат, чун пайғамбаре барои ҳидояти онҳо фиристода мешуд, кори мушрикони қаблиро такрор карда, ўро дурӯғгӯӣ, ё соҳир, ё девона гуфта, масхара мекарданд.

كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾

Казāлика наслукуҳу фи қулу̀би-л-мучримин. 12.

12. Ҳамчунин, дар дилҳои кофирон истеҳзоро дармеорем,

Озордиҳии мушрикон пайғамбаронро барои он буд, ки даъвати пайғамбарон онҳоро аз шахватҳо дур месохт, барои онҳо масъулиятҳо эҷод мекард. Аз ин рӯ, аз ҳама тараф пайғамбаронро масхара мекарданд ва бо истеҳзо мегуфтанд, ки оё як инсони фақиру тиждаст метавонад ин ҷамоъати сарватмандро роҳбарӣ кунад? Дар натиҷа чун одати умматҳои гузашта Худованд дар дили он масхаракунандагон масхаракарданро чунон одат кунанд, ки бе ранҷонидани пайғамбарон вақташон хуш намегузашт. Наъзузу биллоҳ.

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ۖ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

Лā юьмину̀на биҳи ва қад халат суннату-л-аввалин. 13.

13. ки ба Қуръон имон наёранд ва ҳаройина, оини пешиниён гузаштааст.

Худованд дар ин оят ба ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки мусалмон шудани ингуна инсонҳоеро, ки одати онҳо масхара кардани пайғамбарон аст, орзу макун! Онҳоро бигзор, то дар ботлоқи андешаҳои ботил ва орзуҳои шахвонияшон фурутар раванд. Онҳо бо ин одаташон бо Қуръони нозилкардаи Мо имон намеоранд. Дар замони пайғамбарони гузашта низ роҳу равиши ингуна инсонҳо чунин буд. Оре! Худованд нобуд кардани тоифаеро ирода карда бошад, онҳо роҳи истеҳзо ва масхара кардани пайғамбаронро пеш мегиранд ва дигар бо ҳеҷ гуна насихат тағйире намеёбанд.

**Чун Қуръони Худро фиристод Ҳақ,
Ҳифозат намояд Худаш з-он варақ.**

Ки пеш аз ту ҳам сӯйи дигар умам,
Расулон бикардем мабъус ҳам.
Зи Яздон наомад расули накӯ,
Магар ин ки карданд инкори ӯ.
Бадингуна бо ту Қуръону дин,
Нишонем андар дили муҷримин.
Ки куффор ҳаргиз ба Қуръон китоб,
Наёранд имону исломи ноб.
Чу ақвоми пешин тамасхур кунанд,
Ҳама муҳри инкор бар дил зананд. (Умедаи Маҷд)

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾

**Ва лав фатаҳнā њалайҳим бāба-м мина-с-самāи фаẓаллū
фйҳи яъруҷун. 14.**

**14. Ва агар бар онҳо даре аз Осмон бикишоем, пас, бо ин сифат
шаванд, ки аз вай боло мераванд,...**

لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

**Ла-қолū иннамā суккират абсоруна бал наҳну қавму-м
масҳурун. 15.**

**15. албатта гӯянд: «Ҷуз ин нест, ки моро чашмбандӣ карда шуд,
балки мо қавме ҳастем, ки (сар то по) ҷодузадаем».**

Худованд дар ин оятҳо аз ҳоли тамасхуркунандагони пай-
ғамбарон хабар додааст, ки онҳо фуруд омадани фариштагонро
барои тасдиқи гуфтаҳои пайғамбарон мепурсанд, ин баҳона аст.
Сабаби имон наоварданашон нарасидани далел ё кам будани
ҳуҷҷатҳо нест. Онҳо бо кибру ғуруру саркашӣ чунон дар ғафлат
мондаанд, ки ба онҳо, ҳатто аз хоҳишашон зиёд ҳуҷҷату далел
нишон дода шавад ҳам, имон намеоранд. Аз он ҷумла, агар дарҳои
осмон барои онҳо кушода шавад ва онҳо бо абзори таҷҳизоти
фазой барои мушоҳида кардани махлуқоти аҷоибӣ Аллоҳтаъоло
ба боло раванд ҳам, онҳо назди Ҳақ таслим намешаванд. Онҳо,
албатта, хоҳанд гуфт, ки мо ба ин чизҳо бовар надорем, ин ҳақиқат
нест, моро чашмбандӣ кардед. Балки аз ин зиёдтар мегӯянд, ки мо
қавме ҳастем, ки шумо сар то по дар сеҳру ҷоду моро банд
кардаед! Модоме ки онҳо чунин одат доранд, оё панду мавъиза
барои онҳо суде дорад? Маълум мешавад, ки ҷуз роҳи тарк барои

оноро роҳи дигаре нест, зеро ин гуна инсонҳо ҳаргиз имон намеоранд.

*Агар баркушоем бар кофирон,
Дареро зи дарҳои ҳафт осмон,
Ки доим намоянд сӯяш уруч,
Пас аз он намоянд зи он ҷо хуруч.
Дар он лаҳза ҳам баҳри инкори ту,
Бихоҳанд гуфтан суханҳои ну,
Ки Аҳмад бикардаст ҷодуе кунун.
Фурӯ баста чашмони мо бо фусун.* (Умедаи Маҷд)

Хулоса, барои он беҳирадон ин қадар талаб кардани муъҷизаҳо шарт набуд. Агар онҳо ба атроф бо чашми иборат назар мекарданд, медиданд, ки дунё пур аз муъҷиза аст. Ҳеҷ набошад ба он чизҳое, ки оятҳои зер ёдрас кардаанд, бо эътибор як назар мекарданд ва ҳамин барои имон овардани онҳо кифоя буд.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ

Ва лақад ҷаъалнā фи-с-самāи бурӯча-в ва зайяннāҳā ли-н-нāẓирин.16.

16. Ва ҳаройшина, дар Осмон бурҷҳо офаридем ва онро барои бинандагон биёростем.

Ояти мазкур ва оятҳои баъдӣ баҳсҳоеро, ки дар бораи Қуръон ва пайғамбарӣ дар оятҳои қаблӣ гузашт, бо далелҳои раднопазир ҳаллу фасл менамоянд ва барои касе, ки мехоҳад Худоро бишносад, маълумоти кофӣ ҳастанд. Худованд дар аввали ин оят фармудааст, ки Мо дар осмон бурҷҳоро қарор додем. Оре! Ҳама ба осмон назар мекунанд, локин на ҳама андеша мекунанд, ки осмон ҳамроҳ бо мавҷудоташ яке аз муъҷизаҳои бузурги Парвардигор аст ва ин муъҷизаи бузургро ба ғайр аз Аллоҳтаъолло касе офарида наметавонад. Оё ин барои Худошиносӣ кифоя нест? Албатта, кифоя аст. Муфасссирон гуфтаанд, ки мурод аз лафзи арабии «Само» фазои осмонӣ аст. Илми имрӯза онро Кайҳон, Коинот меномад ва дар урф онро осмон меноманд.

Худованд Осмон-Коинотро офарид. Дар он бурҷҳои иборат аз ситорагон гуногунро офарид. Ситорагон аз ҷиҳати андоза, макони ҷойгиршавӣ дар фазои Коинот, таркиби кимиёвӣ, равшаннокӣ, дараҷаи ҳарорат ва ғ. аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Баъзе аз

ситорагонро Худованд дар Коинот- Осмон гурӯҳ- гурӯҳ ҷойгир намудааст. Бо гузашти вақт мавқеи онҳо нисбати ҳамдигар тағйир намеёбад. Ҳар гурӯҳе бурҷ, ё бурҷи осмонӣ ном дорад. Байни ин бурҷҳо 12-тои онҳо машҳуранд: Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷаддӣ, Далв, Ҳут. Ҳангоми гардиши солонаи Замин дар атрофи Офтоб, барои мушоҳидаи кунанда дар рӯи Замин чунин менамояд, ки гӯё Офтоб дар давоми сол аз бурҷе ба бурҷе аз ин бурҷҳои 12-гона ҳаракат мекунад. Ин ҳодиса барои ҳисоби моҳҳо ва фаслҳои сол истифода мешавад.

Худованди таъоло дар охири ояти мазкур мефармояд, ки осмонро бо ҷойгир гардонидани ситорагон зебо ва ороста гардондем, ки бинандагон аз дидани он лаззат баранд. Агар инсон пешниҳоди Худои таъолоро қабул кунад ва ба Осмон- Коинот бо назари ибрат нигоҳ кунад дар бораи ситорагон, сайёраҳо ва дигар ҷирмҳои кайҳонӣ маълумот ҷамъ кунад, инчунин дар бораи онҳо андеша ронад, барои шинохтани бузургии Офаридгори онҳо роҳ меёбад.

Хулоса, барои шинохтани Парвардигор ва Пайғамбари ӯ(с) фуруд омадани фариштагон, ё ба Осмон боло рафтани дидани олами ҳайратангези ҷирмҳои осмонӣ шарт нест. Ояти зер ин мавзӯро идома медиҳад:

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾

Ва ҳафизнаҳа мин кулли шайтони-р- раҷим. 17.

17. Аз ҳар Шайтони рондашуда Осмонро нигоҳ доштем,

إِلَّا مَنْ أَسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾

Иллā манистарақа-с-самъа фа атбаъаҳу шихāбу-м мубӣн. 18.

18. магар он ки ба дуздӣ шунавад, нас оташи ошкор дар пайи вай афтад.

Худованд дар ин оятҳо фармудааст, ки Мо Осмонро аз мудохалаи ҳаргуна шайтони рондашуда дар муҳофизати (посбонии) худ қарор додаем. Ҳеҷ шайтон наметавонад дар ҳудуди он гузар кунад ва чизе аз ваҳй, ё ғайри онро бишнавад. Магар

шайтоне, ки кӯшишу шайтанати худро ба кор бурда, барои дуздии хабарҳои ғайбӣ ба олами фариштагон наздик шавад, то хабари ноқисе ҳам бошад, аз гуфтугӯи фариштагон бишунавад. Дар он сурат аз фарози осмон дунболи ӯ шиҳоб (тири оташин) афтода, ӯро ба қатл мерасонад, ё ӯро дар ҳолати тарсу дармондагӣ ва маҷрӯҳӣ қарор медиҳад.

Дар ривояте аз ибни Аббос (р) омадааст, ки пеш аз таваллуди Исо (а) дарҳои осмонҳо барои шайтонҳо пӯшида набуд. Онҳо ба осмонҳо ворид мешуданд, хабарҳои ғайбиро аз фариштагон мешуниданд, сипас он суҳанҳоро ба мунаҷҷимону қоҳинон интиқол медоданд. Чун Исо (а) таваллуд шуд, шайтонҳо аз вуруди се осмон боз дошта шуданд. Баъд аз он, ки Расуллоҳ (с) таваллуд шуданд, шайтонҳо аз вуруд ба ҳамаи осмонҳо манъ шуданд. Аз ин ҷиҳат, кори қоҳинон ва фолбинон аз ривочу равақ бозмонд. Дар истилоҳи илми Астрономияи имрӯза «шиҳоб» чун «метеор» қабул шуда аст, ки онро дар урф «ситораи паррон» меноманд. Дар Коинот дар қатори ситорагон, сайёраҳо, газҳо, ҷирмҳои андозаашон нисбатан хурдро Худованд низ офаридааст, ки бо суръати бузург дар ҳаракатанд. Агар ин ҷирмҳо ба қисми ҳаводори болои Замин бархӯранд, дар натиҷаи соиш тасфида месӯзанд. Мо онро чун «ситораи паррон» мушоҳида мекунем. Муфасссирон мегӯянд, ки шиҳобҳо пеш аз пайғамбар таъин шудани Муҳаммад(с) низ буданд. Аммо дар он замон барои задани шайтонҳо истифода намешуданд. Аз замони пайғамбар таъин шудани Муҳаммад (с) шиҳоб, чуноне ки дар ояти 18-уми сураи мазкур гузашт, бо амри Худованд барои ҷимояи осмон аз шайтонҳо истифода мешаванд. Барои дарки бештар ба ояти 9-уми сураи «Ҷин» ва ба оятҳои 6-10-уми сураи «Соффот» муроҷиъат шавад.

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

Ва-л-арза мададнāхā ва алқайнā фūхā равāсия ва амбатнā фūхā миn кулли шай-и-м мавзун. 19.

19. Ва Замиро густуронидем ва дар он кӯҳҳоро афгандем ва дар он аз ҳар чизи санҷидашуда рӯёнидем.

Худованд дар қисми аввали ояти мазкур хабар медиҳад, ки Мо замиро густурда кардем, яъне паҳну ҳамвор гардонидем...

Аллоҳтаъоло Заминро мисли дигар сайёраҳои атрофи Офтоб курашакл ё бо ривояте тухмшакл офаридааст. Аммо андозаҳои он нисбат ба андозаи инсон хеле бузург аст. Аз нигоҳи инсонӣ дар сатҳи замин буда ва дар муқоиса бо андозаи худ инсон он ҳамвор ба назар мерасад. Аммо аз нигоҳи инсонӣ дар кишти кайҳонӣ буда курашакл будани он зоҳир мегардад. Бинобар гуфти муфасссирон ояти мазкур яке аз оятҳои аст, ки бо истифода аз он курашакл будани Замин исбот шудааст. Дар ҳоле ки мардуми асри нозилшавии Қуръон (асри VII мелодӣ) Заминро мисли табақ ҳамвор меҳисобиданд. Аз ин сабаб, қисми аввали ояти мазкурро муфасссирон ба оятҳои зоҳиркунандаи муъҷизаи илоҳӣ мансуб медонанд.

Мутахассисони илми заминшиносӣ (геология) меӯянд, ки дар марҳилаи аввали офариниш сатҳи Замин хеле ноҳамвор ва барои зиндагии инсон номувофиқ буд. Дар марҳилаи баъдӣ Худованд онро ҳамвор гардонид.

Аллоҳтаъолло дар давоми ин оят гуфтааст, ки барои ором ва устувор истодани Замин дар муқобили зилзила дар он кӯҳҳои вазнинро дар замин қарор додем. Он барои зиндагии инсон ва дигар ҳайвонҳо мувофиқ гашт.

Дар қисми охири ояти мазкур Худованд мефармояд, ки рӯёнидем дар он аз ҳар чиз санчидашуда. Яъне Худованд дар замин ҳар чизро бо меъёру андоза ва бо таносуби муайяну санчидашуда рӯёнидааст. Будани ҳар чизи офаридашуда ва миқдори он бо ҳикмати Худованд аст. Ҳеҷ кас ўро намедонад. Масалан, ҳар махлуқе, хоҳ зинда бошаду хоҳ бечон, дар замин вазифаи махсуси аз тарафи Аллоҳ муайяншударо иҷро мекунад. Онҳо дар якҷоягӣ ва бо меъёри муайян муҳити зист, яъне шароити мавҷудият, зиндагӣ, афзоиш ва таъминоти инсон ва дигар мавҷудоти зиндари барпо мекунад. Ин қонуни хеле муҳимро ба ғайри Худованд кӣ офарида метавонад? Хулоса, тағйир додани таносуби муайяншуда сабаби вайроншавии муҳити зист, ҳалокати инсон ва олами зинда оварда мерасонад.

Он чи зикр гашт, хулосаҳоеанд, ки аз қисми охири ояти мазкур бармеоянд ва 1400 сол муқаддам баён шудаанд. Инсонҳо ба Қуръон бовар накунад ҳам, локин ин қонуни хеле муҳимро дар охири асри XIX ва аввали асри XX дарк намуданд. Он илми махсус буда, экология ном дорад. Дар ин қисми ояти мазкур муъҷиза будани Қуъони карим низ зоҳир гардид.

Қуръони карим, чи дар офариниши Замин, чи осмон ва чи набототу мевачот ва шинохтани ҳар кадоми онҳо барои шинохтани Парвардигори олам як китоби боҳикмат аст. Локин афсӯс, ки аксари мардум дар ғафлатанд ва аз фаҳмидани ингуна ҳикматҳо фарсахҳо дуранд.

وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشَ وَمَنْ لَّسْتُ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

Ва ҷаъалнā лакум фӣҳā маъāйиша ва ма-л ластум лаҳу би рӯзиқин. 20.

20. Ва дар он ҷо барои шумо асбоби маъишатро сохтем ва (барои шумо) онро сохтем, ки шумо рӯзидиҳандаи онҳо (гуломону ҷонварон) нестед.

Ризқу рӯзии ҳамаи махлуқот дар тасарруфи Парвардигор қарор дорад. Инсон бо истифода аз ризқ зиндааст ва то модоме ки ҳаст, аз ризқ ҳузуру ҳаловат мебинад. Худованд дар ин оят хабар додааст, ки Мо барои шумо асбоби маъишатро, чи хӯрдани бошад, чи нӯшидани ва чи дигар ашё, ки бо василаи он зиндагӣ мекунад, дар рӯи замин қарор додаем. Ҳамчунин барои шумо зану фарзанд, ҳайвонот ва дигар чизҳоро дар рӯи замин офаридаем ва баъзе аз онҳоро дар хизмати шумо қарор додем. Агарчи онҳо хосси шумо бошанд ҳам, локин ризқи онҳоро шумо дода наметавонед. Ризқу рӯзии онҳо бар зиммаи Мост, Мо онҳоро ризқ медиҳем, на шумо!

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ ﴿٢١﴾

Ва им миң шай-ин иллā ъинданā хазāинуҳу ва мā нуназзилуҳу иллā би қадари-м маълум. 21.

21. Ва нест ҳеҷ чиз, магар он ки хазинаҳои он назди Мост. Ва фуру намеоварем онро, магар бо андозаи муайянишуда.

Худованд Зотест, ки ҳар чизро ба ҳар миқдоре, ки хоҳад, ба осонӣ пайдо мекунад ва дар ин амал ягон ранҷ, ё машаққат ба зоти покӣ Ё намерасад. Инчунин ҳама хазинаҳои ризқу рӯзии бандагон дар тасарруфи қудрати номаҳдуди Ё таъоло қарор дорад. Раҳмати Парвардигор аст ва бо андозае, ки назди худаш ризқу рӯзӣ муайяну ҳисоб шудааст, барои эҳтиёҷи бандагони Худ хоҳад мефиристад; Барои дурустар фаҳмидани ояти мазкур ояти

27-уми сураи «Шӯро»-ро истифода бурдан мумкин аст. Дар он чунин омадааст: «*Агар Аллоҳ ризқро ба (ҷамеъи) бандагони Худ фарох мекард, албатта, дар Замин тугён мекарданд, валекин ба андозаи он чӣ хоҳад, фуруд меорад. Албатта, Аллоҳ аз ҳоли бандагони Худ огоҳу бино аст.*».

Яке аз неъматҳоро, ки назди Худованд андозаи ҳисобшуда доранд, ояти зер зикр кардааст:

وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا

أَنْتُمْ لَهُ بِخَزَائِنٍ

Ва арсална-р-рийāҳа лавāқиҳа фа анзалнā мина-с-самāи маāн фа асқайнāкумӯҳу ва мā антум лаҳу би ҳозини.22.

22. Ва фиристодем бодҳоро бордоркунанда, пас, фуру овардем аз Осмон обе, пас, шуморо аз он нӯшонидем. Ва шумо онро ҷамъкунанда нестед.

Худованд дар ин оят ба яке аз вазифаҳои бодҳо ишора намуда фармудааст, ки Мо бодҳои бордоркунандаро фиристодем. Муфасссирон дар шарҳи ин қисми оят гуфтаанд, ки сифати бордокунии бодҳо дар ояти мазкур нисбат ба абрҳо ва растаниҳо баён шудааст.

Дар тафсири ояти 12-уми сураи «Раъд» шарҳи кӯтоҳе барои пайдоиши абрҳои боронӣ аз нигоҳи илми имрӯза низ баён шуда буд. Ҳоло дар ояти мазкур Худованд хабар медиҳад, ки бодҳо ҳам (дар қатори дигар омилҳо, мисли ҳарорат, фишор ва ғ.) дар «бордор» шудани (бо истилоҳи 0.12.с. «Раъд» «гаронбор» шудани) абрҳо, яъне дар раванди аз абри «оддӣ» ба абри «боронӣ» табдил ёфтани онҳо таъсир доранд. Ин хабари Қуръонӣ ҳангоми омӯзиши хислати абрҳо аз тарафи мутахассисони илми ҳавошиносӣ бояд мавриди таҳқиқи омӯзиши гирифта шаванд.

Илми растанишиносӣ (Ботаника) муайян кардаст, ки дар гули ҳамагуна растаниҳо ду узв мавҷуд аст. Узви нарина ва модина. Раванди бордоршавии гули растаниҳоро «гардолудшавӣ» меноманд. Бинобар хабари ояти мазкур бодҳо гарди гули растаниҳоро ҳаракат дода, сабаби бордоршавии онҳо мегарданд, ки он яке аз марҳилаҳои офариниши ҳосили онҳост.

Дар давоми ояти мазкур Худованди таъоло мефармояд, ки аз он абри бордоршуда аз осмон оби ширин фуру овардем. Онро барои нӯшидани худатон, ҳайвонҳоятон ва обёрии зироататон қарор додем.

Дар ҳақиқат инсон ҳатто бо он пешрафти илму техникае, ки ҳоло мавҷуд аст, дар миқёси Замин аз пурра захира кардан ва аз бо адолат тақсим кардани об очиз аст. Агар дар маконе каме захира кунад, дар дигар ҷо, камбудии об ҳис мешавад ва таносуби обтаъминкунӣ вайрон мегардад.

Захираи асосии оби Замин дар океанҳо ва баҳрҳо буда, шӯр ва талх аст. Худованд бо нури Офтоб обро ба буғ табдил медиҳад. Буғи об дар қисми болоӣ атмосфера одатан дар намуди абр бо воситаи бодҳо ба ҳар ғӯшаи Замин бурда мешавад ва дар шакли борон, барф, ё ҷола борида, дарё, наҳрҳо ҷорӣ мешаванд, ё дар кӯлҳо, чашмаҳо, обҳои зеризаминӣ ва пирияхҳо дар қуллаҳои кӯҳҳо захира мешаванд. Инсонҳо аз боришоти онҳо истифода мебаранд. Фаразан агар бо иродаи Худованд каме ҳарорати сатҳи океан дигар шавад, ё самти бодҳо тағйир ёбанд, фавран дар қисме аз сатҳи замин меъёри боришот тағйир меёбад, дарёҳо камоб, чашмаҳо хушк ва наҳрҳо беоб мешаванд, пас дар ҳақиқат инсон дар рӯи замин ба таври муътадил тавоноии хазина кардани обро надорад. Ингуна қудратро ба ғайри Худои ягона ҳеҷ кас, ҳам надорад.

Оё ин далелҳо барои бовар кардан ба мавҷудияти Худои якка ва ягона ва шинохтани сифатҳои баркамоли Ӯ кифоя нест? Албатта, кифоя аст.

وَاِنَّا لَنَحْنُ الْحَيُّ وَنُمِيتُ وَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾

Ва иннā ланаҳну нуҳйӣ ва нумйту ва наҳну-л-вāрисун.23.

23. Ва ҳаройина, Мо зинда месозем ва мемиронем ва Мо ворис ҳастем.

Худованди Зиндаи Лоязол дар ояти мазкур ба падидае, ки ба мавҷудият ва ягонагии Ӯ далолат мекунад, ишора менамояд, ки бе ҳеҷ шакку шубҳа ин Мо ҳастем, ки офаридаҳоямонро зинда мекунем ва мемиронем. Яъне марг ва зиндагӣ дар дасти Мост.

Дунё бо ҳар мавҷуде, ки дар ӯст, фаношаванда аст. Моем, ки ягона бо тамоми сифатҳои Худ баъди нест шудани дунё ва он чӣ

дар дунёст, ҳамеша пойдор боқӣ мемонем. Мо вориси тамоми рӯйи замин ва ҳамаи ҷаҳон ҳастем.

وَلَقَدْ عَلَّمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلَّمْنَا الْمُسْتَعْرِينَ ﴿٢٤﴾

Ва лақад ъалимна-л-мустақдимина минкум ва лақад ъалимна-л-мустаъхирин. 24.

24. Ва батаҳқиқ, аз миёни шумо пешиниёро донистем ва батаҳқиқ, пасиниёро (низ) донистем.

Худованди таъоло баъд аз баёни камоли қудрати Худ дар оятҳои қаблӣ, дар ояти мазкур камоли илми Худо васф намуда мефармояд, ки ба таҳқиқ илми Мо ҳама, чизҳоро хоҳ мурда бошанд, хоҳ зинда ва хоҳ онҳое, ки оянда офарида мешаванд, комилан дарбар мегирад,

Дар ҳақиқат ҳеҷ чиз аз илми Парвардигори олам дар ғушае махфӣ, ё номаълум намононад. Муфасссирон аз Абдуллоҳ ибни Аббос нақл мекунанд, ки пешиниён иборатанд аз мардуме, ки аз аҳди Одам(а) то замони ҳол ва пасиниён иборатанд аз инсонҳои зиндае, ки акнун дар қайди ҳаёт ҳастанд ва низ онҳое, ки то рӯзи қиёмат хоҳанд омад.

Хулоса, ҳеҷ яке аз гузаштагон ва ояндагон ё амали онҳо аз ихотаи илми Ӯ таъоло берун нест. Ҳисоби амалҳои ҳама бандагон назди қудрати Худоианд, комилан, осон аст.

وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

Ва инна Раббака Ҳува яҳшуруҳум. Иннаҳу Ҳақимун Ёалим. 25.

25. Ва ҳаройина, Парвардигори ту Ӯст, ки онҳоро барангезад. Ҳаройина, Ӯ устуворкору доно аст!

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾

Ва лақад ҳалақна-л-инсана мин салсоби-м мин ҳамаи-м маснун. 26.

26. Ва ҳаройина, офаридем одамиро аз гили хушки овоздиҳанда, аз навъи лойи сиёҳи буйғирифта.

«Салсол» лойи хушкро гӯянд, ки чун ба ӯ зарба зананд, садо диҳад. Агар онро дар оташ пухта шавад, ба фаххор (сафол) табдил мешавад. «Ҳамоа» лойи сиёҳи бадбӯйшударо гӯянд. Он ҳам агар дар оташ пухта шавад, ба «салсол» табдил мешавад. Худованд дар ояти мазкур аз асли офариниши Одам (а) сухан карда гуфтааст, ки бегумон, мо нахустин инсонро аз гили хушки аз навъи лойи сиёҳи бӯйгирифта офаридем. Ояти мазкур ҳама ақидаҳои даҳриҳо (материалистон)-ро, ки мегӯянд, инсон аз маймун пайдо шудааст, рад мекунад. Илми ҳозира низ тасдиқ кардааст, ки он элементҳои кимёвӣ, ки дар тани инсон мавҷуданд, дар ҳок низ ҳастанд.

Хулоса, мо имон бар он дорем, ки нахустин инсонро Аллоҳ таоло аз ҳок офаридааст. Набояд асли худро фаромӯш кард ва набояд аз дубора зинда кардани ӯ таъҷҷуб кард. Зеро ӯ таъоло, албатта, устуворкору доност. Ояти зер аз офариниши ҷин сухан мегӯяд:

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ

Ва-л-ҷанна халақнаҳу мин қаблу мин-н наъри-с-самум. 27.

27. Ва офарида будем ҷинро пеш аз офаридани инсон, аз оташи сӯзандаи бе дуд.

Муфасссирон гуфтаанд, ки мурод аз «Ҷон» дар ин оят падари ҷинҳо шайтон (Иблис)-и лаънатшуда аст. Яъне Мо пеш аз офаридани инсон, ҷинро (Иблисро) аз оташи пурҳарорату сӯзон офаридем. Баъзе аз муфасссирон гуфтанд: «Худованд одамро аз моддае офарид, ки унсури ҳок дар он ғолиб буд. Шайтонро аз унсуре офарид, ки унсури оташ дар он ғалаба дошт. Чи тавре ки асли инсон Одам (а) аст, асли ҷинҳо Иблис (шайтон) аст.» Валлоҳу аълам.

Барои фаҳми бештар ба ояти 15-уми сураи «Раҳмон» муроҷиат шавад. Ояти зер хитоб ба Расулulloҳ (с) аст.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّىْ خَلِقُ بَشَرًا مِّنْ صَلٰٓصَلٍ مِّنْ حَمَإٍ

مَسْنُونٍ

**Ва из қола Раббука лил мал'айкати иннӣ холиқум башара-
м миң салсоли-м мин ҳамаи-м маснӯн. 28.**

28. Ва (ёд ор) чун Парвардигори ту ба фариштаҳо гуфт:
«Ҳаройина, Ман одамиро аз гили хушки овоздиҳанда, аз лои сиёҳи
бӯйғирифта офариданиам.

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ، وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحٍ فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٨﴾

**Фа изā саввайтухӯ ва нафахту фӣҳи ми-р-рӯҳи фақаъу
лаҳу сәҷидӣн. 29.**

29. Пас, чун ўро рост кунам ва дар вай аз рӯҳи Худ бидамам, пас,
пеши ў ба сачда бияфтед!».

Аллоҳтаъоло аз ояти 28-ум то 44-уми сураи мазкур достони офариниши Одам (а) ва саркашии Иблисро ёдовар шудааст.

Дар оятҳои мазкур мефармояд, ки эй Муҳаммад (с), ба ёд овар, вақте ки Парвардигори Ту ба фариштагон гуфт, ки Ман аз гили хушки овоздиҳанда, аз лойи сиёҳи бӯйғирифта Одамро офариданиам....

Муфасссирон гуфтаанд, ки тарзи муроҷиати Парвардигор аз як тараф гиромидошти фариштагон бошад, аз тарафи дигар таълимест, барои бандагон, то корҳои бузургеро қардани бошанд шахсони шоиста ва аҳли таҷрибаро хабар диҳанду машварат кунанд.

Пеш аз офаридан исми Одам (а)-ро назди фариштагон номбар қардани Парвардигор, ишора ба мақоми баланд ва эҳтироми инсон аст.

Худованд дар идомаи сухан мегӯяд, ки чун пайкари ўро бо ҳамаи аъзои комилу мутаносиб рост кунам, дар он аз рӯҳи худ бидамам, ў зинда гардад, пас шумо барои бузургдошт ва эҳтироми ў сари сачда ба замин гузоред. Рӯҳ ба ҷасади инсон чи муносибат дорад, дар ояти 85-уми сураи «Бани Исроил» («Исро») иншоаллоҳ баҳс хоҳем қард.

فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٢٩﴾

Фа сачада-л-мал'айкату куллӯҳум аҷмаъӯн. 30.

30. Пас, ҳама фариштагон - тамоми онҳо якҷоя сачда қарданд,

إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾

Иллā Иблїса абā ай якуна маъа-с-сāчидїн. 31.

31. магар Иблис аз он сар боз зад, ки бо сачдакунандагон бошад.

Вақто ки фармони илоҳӣ барои сачда кардани Одам (а) содир шуд, бе ягон таъхир фариштагон амри Аллоҳ таъолоро итоат карда, ҳама сар ба сачда ниҳоданд ва барои ризои Аллоҳ таъоло эҳтироми Одам (а)-ро ба ҷо оварданд, магар Иблис нахост ҳамроҳии сачдакунандагон амри Аллоҳро ба ҷо ораду сачда кунад. Балки ӯ аз рӯйи кибр саркашӣ карду сари худро ҳам насохт. Ҳарчанд Иблис аз ҷинси фариштагон набошад ҳам, аз сабаби бисёрии тоъату ибодат мисли фариштагон назди Худованд мақоми олиро соҳиб шуда буд. Лекин аз рӯйи кибру гурур ҳамаро аз даст дод.

Хулоса, танҳо касе ки ба ин фармон итоат накард, иблис буд. Ин нофармонии ӯ сабаб шуд, ки мавриди бозпурсии Парвардигор қарор гирад....

قَالَ يٰٓإِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾

Қола йā Иблїсу мā лака аллā такуна маъа-с сāчидїн. 32.

32. Худованд гуфт: «Эй Иблис, туро чист, ки бо сачдакунандагон намебоӣ?».

Чун Иблис аз сар ба сачда ниҳодан худро боздошт, Худованд ба ӯ гуфт, ки «Эй Иблис, чаро ту бо сачдакунандагон ҳамроҳ нестӣ? Туро чӣ монест шуд, ки Одамо сачда накардӣ?». Иблис, ки ғарқи кибру ғурур буд, дар баробари Парвадигор густохӣ карду ба посух пардохт...

قَالَ لَمْ أَكُنْ لَأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَلٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

Қола лам аку-л ли асҷуда ли башарин халақтаҳу мин салсали-м мин ҳамаи-м маснун. 33.

33. Иблис гуфт: «Ҳаргиз (касе) нестам, ки Одамо сачда кунам, ки Ту ӯро аз гили хушки овозкунанда, аз лойи сиёҳи бӯйгирифта пайдо кардаӣ».

Ғуруру худхоҳӣ ақли Шайтонро пардапӯш кард. Ў фикр накард, ки Худованд Одамро офариду дар ӯ аз рӯҳи Худаш дамидааст. Ў бебокона дар ҷавоби сухани Парвардигор ба посух пардохта гуфт, ки маро аз оташ халқ намудӣ! Оташи фурӯзанда кучову лойи тираи бадбӯй кӯчо? Оё ман махлуқи шариф дар баробари мавҷуди паст бояд сархам кунам? На! Ман ҳаргиз барои махлуқи аз хоки хушкидаи бадбӯй офаридашуда сачда нахоҳам кард.

Баъд аз гуфтани чунин суханҳо дигар шоиста набуд, ки шайтон дар сафи фариштагон бошад. Худоваанд ба ӯ...

قَالَ فَأَخْرِجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾

Қола фахруҷ минҳа фа иннака раҷим. 34.

34. Парвардигор гуфт: «Пас, аз Биҳишт берун шав, пас, ба дурустӣ ки ту аз рондашудаҳо ҳастӣ!»

وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾

Ва инна ъалайка-л-лаъната илā явми-д-дин. 35.

35. Ва ҳаройина, бар ту лаънат аст, то рӯзи қиёмат».

Вақте ки Иблис тарки фармони Худо кард, аз он мартабаи баланде, ки баробари фариштагон дошт, афтод. Худованд ба ӯ гуфт, ки аз Биҳишт хориҷ шав, ки ту рондашудаи даргоҳи Ман гаштӣ ва то рӯзи қиёмат пайваста аз раҳмати мо дурӣ ва лаънат бар ту хоҳад буд. Шайтон...

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾

Қола Рабби фа анъирнӣ илā явми-й юбъаъун. 36.

36. (Иблис) Гуфт: «Эй Парвардигори ман, пас муҳлат деҳ маро то рӯзе, ки мардум барангехта шаванд!»

Шайтон яқин кард, ки аз даргоҳи Худованд ронда мешавад, то ин ки нақшаҳои шуми худро дар амал ҷорӣ намояд, гуфт, ки Парвардигоро! То рӯзе ки бани Одам аз нав зинда мешаванд, маро муҳлат деҳ, маргамро ба таъхир андоз ва маро намирон. Ба як нукта бояд тавваҷҷуҳ кард. Аз мазмуни ояти мазкур маълум шуд,

ки Шайтон ба Парвардигор будани Аллоҳ таъоло ва бар рӯзи қиёмат боварӣ дорад, аммо чаро баъзе инсонҳо ин ҳақиқатро эътироф намекунанд ва аз шайтон ҳам пасттаранд? Ҷавоб яктост: ҳар инсонро Худованд соҳиби ақл офаридааст. Бо воситаи пайғамбарҳо роҳи рост ва роҳи бадро хабар додааст. Инчунин Худованд ба ӯ ихтиёри ҷузъии интиҳоб байни роҳи ҳақ ва роҳи ноҳақро додааст. Пас соҳиби некиҳои дунё ва охираат шудан аз ҳуди инсон вобаста аст. Ҳар инсон метавонад баъд аз фаҳмидани маънои ин оятҳо мақоми худро муайян созад. Валлоҳу аълам. Чун Иблис аз Худованд дархости муҳлат кард, Худованд ба ӯ:...

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٣٧﴾

Қола фа иннака мина-л-мунъарин. 37.

37. Парвардигор гуфт: «Ҳаройина, ту аз муҳлатдодашудагонӣ,

إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

Илā яеми-л-вақти-л-маълум. 38.

38. -то рӯзи вақти маълум».

Дар ояти қаблӣ ба мақсаде, ки аз марг гурезад, Шайтон гуфт, ки Парвардигоро, то рӯзи растохез (дамидани сури дуюм) муҳлати маро дароз кун. Зеро шайтон медонист, ки баъди рӯзи растохез дигар марг нест. Ҳоло аз мазмуни ин оятҳо фаҳмида мешавад, ки Худованд дархости Шайтонро барои истидроҷи ӯ пазируфт. Локин ба ӯ гуфт, ки марги туро то рӯзи вақти маълум (то қиёмат), яъне рӯзи дамидани сури аввал ба таъхир гузоштаем, на то рӯзи растохез. Чун қиёмат барпо шавад, бо дамидани Сури Исрофил (а), ҳамроҳи тамоми ҳалоиқ аз ҷумлаи ҳалокшудагон ҳастӣ, ҳоло метавонӣ нақшаи худро дар амал ҷорӣ гардонӣ.

Дар сураи «Бақара» ва сураи «Аъроф» бо тафсили хеле васеъ ин қисса гузашт.

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخُوَيْتَنِي لِأُزَيِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾

Қола Рабби би мā агвайтанӣ ла узаййинанна лаҳум фи-л-арзӣ ва ла угвианнаҳум аҷмаъин. 39.

39. Гуфт: «Эй Парвардигори ман, ба сабаби он ки маро гумроҳ кардӣ, албатта, дар Замин маъсиятро барои онҳо биёроям ва албатта, онҳоро ҳама як ҷо гумроҳ кунам,

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ

Иллā ъибāдака минҳуму-л-мухласīн. 40.

40. магар аз миёни онҳо бандагони холиси Туро».

Агарчи ҳеҷ чиз аз илми Парвардигор пинҳон нест, локин Иблис бо гумони худ дурӯғи бузургеро назди Худованд васила карда гуфт, ки Парвардигоро, офариниши инсон сабаби бадбахтии ман шуд, ба хотири ӯ маро гумроҳ сохтӣ, ман ба ту ҳеҷ газанде расонида наметавонам, локин бо васвасаҳои худ метавонам неъматҳои моддии рӯйи заминро дар назари инсонҳо зиннат диҳам ва онҳоро ба он неъматҳо машғул созам. То метавонам онҳоро дар доми хоҳишоти нафсонӣ гирифторашон мекунаму гумроҳашон месозам. Сипас бо истисно гуфт, ки магар он бандагони Ту, ки мухлисанд, яъне холисона фақат Туро ибодат мекунанд, васвасаҳои ман дар дили онҳо таъсир намекунад, онҳоро гумроҳ сохта наметавонам.

قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ

Қола ҳāзā сīротун ъалайя мустақīm. 41.

41. (Худованд) гуфт: «Ин ихлоси дар имон роҳи ростест, ки бар Ман мерасад.

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ

Инна ъибādī лайса лака ъалайҳим султōнун иллā мани-т-табаъака мина-л-ғовīн. 42.

42. -Ҳаройина, туро бар бандагони Ман роҳи ғалаба нест, лекин (ғалабаи ту) бар касе аз гумроҳон бошад, ки туро пайравӣ кунад».

وَأَنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ

Ва инна Љаҳаннама ла мавъидуҳум аҷмаъин. 43.

43. Ва ҳаройина, ваъдагоҳи онҳо ҳама як ҷо (Дӯзах) аст.

هَٰذَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ

Лаҳа сабъату абвāби-л ли кулли бāби-м минҳум ҷуз-у-м мақсум. 44.

44. Онро ҳафт дар аст, ҳар дареро аз барои гумроҳон ҳиссаест ҷудокардашуда.

Вақте шайтон ба Парвардигор гуфт, ки бандагони мухлиси Туро ба роҳи худ кашонда наметавонам, Худованд дар посух гуфт, ки роҳи шахсоне, ки дар роҳи бандагии Ман устуворанд, роҳи рост аст. Дар он роҳ ҳеҷ қачие дида намешавад, роҳи онҳо роҳи равшану дуруст аст, он роҳ онҳоро оқибат ба Ман мерасонад. Мо ба худ воҷиб гардонидем, ки туро бар бандагони мухлис ғалаба набошад. Дар асл ту бо шайтонигарии худ бар бандагони Ман ғалаба надорӣ! Васвасаи ту ҳаргиз бар бандагони мухлиси Ман таъсир надорад. Дунёро зиннат медиҳӣ ё намедиҳӣ, барои бандагони мухлиси ман баробар аст. Ба онҳо ҳеҷ таъсире росонида наметавонӣ. Лекин шайтонигарӣ ва васвасаҳои ту ба касоне таъсир мекунад, ки пайрави ту шуда гумроҳ шудаанд. Акнун касоне, ки Сироталмустақим (роҳи рост)-ро як сӯ гузошта, бо васвасаҳои ту гумроҳ гарданд ва тобеъи ту шаванд, барои ту ва онҳо ваъдагоҳ яктост – Љаҳаннам! Љаҳаннам ҷоест, ки соҳиби ҳафт дарвоза аст. Касоне, ки тобеъи ту шуданд, мувофиқи гуноҳҳои содиркардашон ба гурӯҳҳо тақсим шуда, аз дарвозаҳои гуногун дохили Љаҳаннам мешаванд. Дар ҳадиси ривояткардаи Бухорӣ ва Тирмизӣ аз ибни Умар (р) омадааст, ки Расулуллоҳ (с) чунин фармудаанд: **«Љаҳаннам соҳиби ҳафт дар аст. Даре аз онҳо махсуси касонест, ки ба рӯи уммати ман шамшер кашидааст».**

Аз Ҳатон ибни Абдуллоҳ ривоят шудааст, ки номбурда гуфт: «Рӯзе Алӣ ибни Абӯтолиб (р) хутба мехонд, шунидам, ки чунин гуфт: «Дарҳои Љаҳаннам, баъзе болои баъзе қарор доранд. Пас дари аввал пур мешавад, онгоҳ дари дуюм, сипас дари савум, то он, ки ҳама дарҳо пур мешаванд». Икрима гуфтааст, ки мурод аз ҳафт дар, ҳафт табақаи Љаҳаннам аст. Ибни Ҷарир (р) гуфтааст: «Дарҳои Љаҳаннам ҳар кадом номҳои махсус доранд; Љаҳаннам, Лазо, Ҳутамах, Саъир, Сақар, Љаҳим, Ҳовияҳ».

Хулоса, шайтону тобеъони ӯ ва гунаҳгорони муъмин, ҳар кадом мувофиқи гуноҳҳояшон аз ин дарҳо дохил мешаванд. Умед аст, ки муъминон мувофиқи гуноҳҳояшон ҷазо дида, баъд аз Ҷаҳаннам наҷот меёбанд. Аммо аз халос шудани яҳуду насоро, собиину маҷус, мушрику аҳли куфру мунофиқ, умед нест. Валлоҳу аълам.

Оқибати кори гумроҳон дар оятҳои қаблӣ мухтасаран баён шуд, ҳоло дар муқобили он оқибати кори тақводорон дар оятҳои зер зикр мешавад:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾

Инна-л-муттақина фи Ҷаннāti-в ва ӯйу'н. 45.

45. Ҳаройина, парҳезгорон дар бӯстонҳо ва чашмаҳо бошанд.

أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ءَامِنِينَ ﴿٤٦﴾

Удхулӯҳа би салāмин āминин. 46.

46. (Ба онҳо гуфта шавад:) «Бо саломатӣ, эминшуда, дар он ҷо дохил шавед».

Дар оятҳои мазкур аз Биҳишту биҳиштиён ва неъматҳои моддӣ ва маънавии он суҳан рафта Худованд гуфтааст, ки парҳезгорон ба боғҳои сарсабзи Биҳишт ворид карда мешаванд ва сайру гашт мекунанду аз чашмасорҳои обҳои зулол, асал ва дигар шаробҳо бархударанд. Пеш аз он, ки ба он маконҳои олий дохил шаванд, ба онҳо гуфта мешавад, ки дар он ҷо шумо аз ҳаргуна парешонию изтироб, офату бало комилан халос ҳастед ва ҳарчи, ки сабаби хавфу тарси шумост, онҷо нест. Шумо бо амонию саломатӣ ба онҷо дохил шавед ва ҷовидон боқӣ бимонед. Онҳо агар аз як боғи Биҳишт ба боғи дигари Биҳишт гузаранд, чунин суҳанҳоро низ мешунаванд:

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غَلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾

Ва назаънā mā фи сӯдӯриҳим-м мин ғиллин ихвāнан ъалā сурури-м мутақобилин. 47.

47. Ва он чӣ аз кина дар синаҳои онҳо буд, берун кашем, бародари якдигар шуда дар тахтҳо рӯ ба рӯи якдигар, бишинанд.

Неъматҳои маънавӣ ошкоро дар ин оят баён шудаанд. Маълум аст, ки ҳар чи қадар инсон соҳиби роҳату фароғат бошад, аммо дар дилаш кина, ҳасад, адоват дошта бошад, барои ӯ лаззати роҳату фароғат чандон гуворо нест. Аз ин сабаб Худованд дар ояти мазкур мефармояд, ки Мо аз шахсони парҳезкор пеш аз он, ки дохили бӯстонҳои Ҷаннату канори чашмаҳои он шаванд, ҳамагуна кина, ҳасад ва адоватро берун мекунем ва онҳо бародарвор бо пайвандҳои муҳаббат, барои бо ҳам суҳбати самимӣ оростан болои катҳои Ҷаннат, рӯбарӯи якдигар менишинанд. Аз мазмуни ин оят маълум шуд, ки бародарӣ ва кинатӯзӣ бо ҳам зиданд. Пас, шахси муъмин бояд муштоқи он бошад, ки дар робита бо муъминон дили худро аз ҳуқду ҳасаду кина пок нигоҳ дорад. Ҳазрати Абдуллоҳ ибни Аббос (р) фармудааст: «Ҳар гоҳ аҳли Ҷаннат ба Ҷаннат дохил шаванд, аз ҳама аввал ба онҳо ду чашмаи об тақдим мегардад, ки аз нахустин чашмаи он об менӯшанд ва дар асари он ранҷише, ки дар дунё иттифоқ афтода буд, ё табъан пеш омада буд, аз қалбҳои онҳо хориҷ мегардад ва дар дилҳояшон дӯстӣ ва улфат бо ҳамдигар падид меояд, зеро аз ҳамдигар ранҷидан навъе машаққат ва азоб аст, вале Ҷаннат аз ҳар гуна машаққат пок аст».

 لَا يَمْسُهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ

Лā ямассухум фӣҳā насабу-в ва мā ҳум-м минҳā би мухраҷин. 48.

48. Онҳоро дар он ҷо ранҷе нарасад ва онҳо аз он ҷо берун карда нашаванд.

Шахсоне, ки сифаташон дар оятҳои қаблӣ гузашт, дар бихиштҳо доимӣ мемонанд ва чунон дар роҳатанд, ки ба онҳо ҳеҷ ранҷу машаққате намерасад. Ҳеҷ хастагӣ, ва мондагиеро ҳис намеkunанд. Аз он ҷо берун шудан ё кӯчидан ва ё кӯчонидан нест. Онҳо дар Ҷаннат бо дили тозаву мусаффо дар фазои озод, бо таъмин гаштани тамоми хоҳишоти худ ҷовидона боқӣ мемонанд. Ин аст мукофоти шахсоне, ки тақводоранд. Худованд дар ояти зер ба Расули Худ хитоб кардааст, ки...

﴿ نَبِّ عِبَادِيَ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ٤٩ ﴾

✽ **Наббӣъ ъибādӣ Аннӣ Ана-л-Ғафӯру-р Раҳӣм. 49.**

49. Ба бандагони Ман хабар деҳ, ки ҳаройина, Ман омӯрзандаи меҳрубонам –

﴿ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ٥٠ ﴾

Ва анна ъазāбӣ ҳува-л-ъазāбу-л-алӣм. 50.

50. ва ҳаройина, азоби Ман азоби дарддиҳанда аст.

Оқибати кори гунаҳкорон ва парҳезкорон дар оятҳои қаблӣ ҷудо-ҷудо баён шуд. ҳоло дар ин оятҳо бо олитарин навозиш рӯйи суханро ба Пайғамбари Худ гардонида, Худованд гуфтааст, ки ай Набии ман! Ба бандагонам хабар деҳ, ки албатта, Ман Ғафуру (омӯрзандаву) раҳим (меҳрубон)-ам. Агар шахсони гунаҳгору олудаи фиску фасод дар ғаму андуҳ фуру равад ҳам, бояд ноумед нашаванд, балки аз таҳти дил тавба кунанд. Майдони бахшандагии гуноҳон ва меҳрубонии Худованд хеле васеъ аст ва онҳо бахшида мешаванд. Баъд аз тавба бояд аз гуноҳ ва амалҳои бад канораҷӯӣ намуда парҳезгориро пеша кунанд. Худованд раҳмону раҳим аст, дарҳои Биҳиштро ба рӯйи онҳо боз мекунад. Зеро Худованд Худ гуфтааст, ки касонеро, ки аз гуноҳҳои худ тавба кунанд, мағфират мекунам ва бандагони муъминамро раҳм мекунам. Дигар ин, ки ба бандагони Ман бигӯ, ки касоне, ки аз Худо натарсида тобеъи васвасаҳои шайтон шаванду худро лоиқи азоби Ман гардонанд, азоби Ман ҳамон азоби бисёр аламдиҳанда аст.

﴿ وَنَبِّهُمْ عَن ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ٥١ ﴾

Ва наббӣҳум ъан ẓайфи Иброҳӣм.51.

51. Ва онҳоро аз меҳмонони Иброҳим хабар деҳ.

Дар оятҳои қаблӣ ду хабар мушоҳида шуд: яке меҳрубонии Парвардигор, дигаре азоби аламноки Ў. Тасдиқи ин хабарҳоро дар ин оят ва оятҳои баъдӣ низ дидан мумкин. Дар ояти мазкур Худованд ба Набии худ (с) фармуд, ки ба бандагони Ман аз ҳоли меҳмонҳои Иброҳим (а) хабар деҳ! Чуноне ки дар оятҳои 69-70-уми

сураи «Ҳуд» гузашт, меҳмонҳои Иброҳим (а) агарчи фаришта буданд, локин дар шаклу либоси инсонӣ чун ҷавони хубсурат ба суроғи ӯ (а) омаданд. Онҳо дар аввал ӯ (а)-ро аз соҳиби фарзанди барӯманд шудан (яъне Исҳоқ (а)) башорат доданд ва баъд аз ҷазо додани қавми Лут (а) огоҳ сохтанд. Оятҳои баъдӣ ин қиссаро пай мегиранд.

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَمًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ

Из дахалу¹ њалайҳи фа қолу¹ салāман¹ қола иннā мийкум вачилун¹. 52.

52. Чун бар вай даромаданд, пас «Салом» гуфтанд. «Иброҳим гуфт: «Ҳаройина, ман аз шумо тарсонам».

Дар замоне ки Иброҳим (а) зиндагӣ дошт, одати мардум он буд, ки агар меҳмон даст ба обу намаки мизбон мебурд, худро қарздор (намакхӯрда) меҳисобид ва то метавонист озоре ба мизбон намерасонид. Агар акси ҳол рух меод, далел бар он буд, ки меҳмон ба мизбон қасди кина ва адоват дорад. Худованд дар ин оят ба Пайғамбари Ҳуд хабар додааст, ки чун меҳмонҳои нохонда (фариштагон) назди Иброҳим (а) дохил шуданд, дар аввал ба мизбони бузургвор гуфтанд: «Салом». Баъди саломро ҷавоб додан, Иброҳим (а) барои пазириии онҳо кӯшид ва барои онҳо фавран ғизои муносибе муҳайё сохт. Вақте ки пеши меҳмонҳо дастурхон андохту таомҳоро ҳозир кард, меҳмонҳои ношинос даст ба таом дароз накарданд. Иброҳим (а) бинобар одати қавм ваҳшатзада шуд ва ба онҳо гуфт, ки ман аз шумо метарсам. Дар ояти дигар сура омадааст, ки Иброҳим (а) хавфро дар дили худ пинҳон нигоҳ дошт. Лекин тарс аз чеҳрааш маълум буд. Дар охир худро идора карда натавонист, гӯё бо забони ҳол гуфт, ки ман аз шумо дар ҳаросам. Вале дере нагузашта, меҳмонҳо Иброҳим (а)-ро аз ин нигаронӣ берун оварда ба ӯ (а):

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَالِمٍ

Қолу¹ лā тавҷал иннā нубашширука би гулāмин њалим. 53.

53. Гуфтанд: «Матарс, ҳаройина, мо туро бо фарзанди доно мужда медиҳем!».

Чуноне ки баён шуд, фариштагон ҳоли Иброҳим (а)-ро мушоҳида карданд ва дер нақашада, ба ӯ (а) гуфтанд, ки аз мо тарсон мабош, мо туро ба дарёфти фарзанди доно башорат медиҳем. Ту дар оянда соҳиби як фарзанди барӯманд хоҳӣ шуд. Бо мутолиаи ин оятҳо ва оятҳои дигар сураҳо маълум мешавад, ки он фарзанди доно Исҳоқ (а) аст. Ояти зер давоми ин қиссаро бо услуби ин сура пай мегирад:

قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَن مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فِيمَ تَبَشِّرُونَ

Қола а-башшартумунӣ ъалā ам массания-л-кибару фа би ма тубашширун. 54.

54. (Иброҳим гуфт:) «Оё башорат додед маро бо вуҷуди он, ки манро пирӣ расидааст, пас, ба чӣ чиз маро башорат медиҳед?»

Иброҳим (а) медонист, ки дар баробари қудрати Худованд ҳеҷ кор маҳол нест. Лекин дар чунин синну сол ёфтани фарзанд кори аҷиб буд. ӯ(а) аз куҳансолии худ андешиду ба фариштагон гуфт, ки оё шумо маро, дар ҳоле ки ба чунин синну соли пирӣ расидам, ба ёфтани фарзанд башорат медиҳед? Боз барои таҳқиқи бештари сухани фариштагон таъкидан ба онҳо гуфт, ки оё дар чунин синну сол ёфтани фарзанд ғайри маъмул нест? Оё башорати шумо бо фармони Худост, ё аз пеши худ ин суханҳоро меғӯед? Ҳоло ошкоро бигӯед, то дилам ором гирад!

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُن مِّنَ الْقَنِيطِينَ

Қолу башшарнāка би-л-ҳаққи фа лā таку-м мина-л-қонитин. 55.

55. (фариштагон) гуфтанд: «Мо ба ростӣ туро мужда додем, пас, аз ноумедон мабош!».

Фариштагон ба Иброҳим (а) фурсат надоданд, то тааҷҷуби бештаре кунад, балки ба ӯ (а) гуфтанд, ки ин муждае, ки мо ба ту овардаем, ҳақиқат асту ҳеҷ хилофе дар он нест. Ин бо фармони Худованд аст, мабодо ноумедӣ аз ёфтани фарзанд бар ту ғалаба карда бошад? Ҳоло ту аз ҷумлаи маъюсон мабош. Вале Иброҳим (а) ба зудӣ ин фикрро аз фариштагон дур сохта:

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾

Қола ва ма-й яқнату ми-р-раҳмати Раббихӣ илла-э-ззёллун. 56.

56. (Иброҳим) Гуфт: «Ба ғайри гумроҳон кист, ки аз раҳмати Парвардигори худ ноумед шавад».

Тааҷҷуби Иброҳим (а) дар қудрати Парвардигор набуд, зеро ӯ (а) медонист, ки Парвардигор Зотест, ки инсонро бе падару модар халқ кардааст. Тааҷҷуби ӯ (а) аз рӯи одат буд, ки дар чунин вақти куҳансолӣ фарзанд ёфтан бисёр кори аҷиб аст. Бинобар ин, фикри фариштагонро фавран дур сохт ва гуфт, ки чӣ касе аз раҳмати Парвардигораш маънос мешавад? Касе аз раҳмати Парвардигор ноумед мешавад, ки гумроҳ аст ва Худовандро ба хубӣ нашинохтааст.

Хулоса, тарсу ваҳм аз дили Иброҳим (а) дур шуд ва идомаи сухани худ шурӯъ кард, то аз фариштагон чизи дигареро пурсон шавад:

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾

Қола фа ма хатбукум айюҳа-л-мурсалун. 57.

57. Гуфт: «Пас, хабари шумо чист, эй фиристодагон?».

Иброҳим (а) дар ҳолати гуфтугӯ бо фариштагон аз қаринаҳо фаҳмид, ки дар аслу мақсади омадани онҳо чизи дигар низ ҳаст. Аз ин сабаб аз онҳо пурсид, ки эй фариштагони Худо, ба ғайри ин муждае, ки ба ман додед, боз барои анҷоми кадом кор омадед, боз чӣ хабари дигаре бо худ овардаед?

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾

Қолӯ иннā урсилнā илā қавми-м мучримин. 58.

58. Гуфтанд: «Ҳаройина, мо ба сӯйи гурӯҳи гунаҳкор фиристода шудем,

إِلَّا ءَالَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾

Иллā āла Лут̣ин иннā ла мунаҷҷухум аҷмаъ̣ин. 59.

59. магар оли Лут. Ҳаройина, мо онҳоро ҷама як ҷо, албатта, наҷот хоҳем дод,

إِلَّا أَمْرَاتُهُ قَدَرْنَا إِنِّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ

Илламраатах̣у қаддарнā иннаҳā ла мина-л-ғобир̣ин. 60.

60. магар зани ӯ. Мо муқаррар кардем, ки ҳаройина, вай аз бозмондагон аст».

Дар посухи саволи Иброҳим (а) фариштагон (қавми Лут (а)-ро дар назар дошта) гуфтанд, ки Худованд моро ба сӯи як қавми гунаҳкор (ҳамҷинсбоз, гомосексуал) фиристодааст, то аз шумии амали онҳо диёрашонро ба харобазор табдил кунем, магар хонаводаи Лут (а) ва касоне, ки дар дину шариат пайрави Лут (а) бошанд (онҳоро наҷот медиҳем). Аммо ҳукми Парвардигор он аст, ки зани Лут (а) бо кофирон дар азоб боқӣ бимонад, зеро ӯ гумроҳу бо кофирон ҳамоҳанг аст. Қиссаи Иброҳим (а) ва Лут (а) дар ин ҷо мухтасар омадааст. Барои маълумоти бештар ба оятҳои 69-78-уми сураи «Худ» муроҷиат шавад. Оятҳои зер аз омадани фариштагон назди Лут (а) сухан мекунад:

فَلَمَّا جَاءَ آءَالَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ

Фа ламмā ҷāā āла Лут̣ини-л-мурсал̣ун. 61.

61. Пас, вақте ки фиристодагон назди хонадони Лут омаданд,

Вақте ки фариштагон назди Лут (а) омаданд, ӯ (а) ба онҳо назар кард, онҳоро нашинохт ва ба онҳо:

قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ

Қола иннакум қавму-м мункар̣ун. 62.

62. гуфт: «Ҳаройина, шумо гурӯҳи ношиносед».

Лут (а) ба онҳо гуфт, ки шуморо нашинохтам, шумо кӣ ҳастед?

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ

Қолу бал ҷиънāка би мā кāну ф̣иҳи ямтар̣ун. 63.

63. Гуфтанд: «Балки он чи (уқубате)-ро, ки дар он шубҳа мекарданд, пеши ту овардем.

Хулоса, вақте ки фариштагон дар сурати ҷавони зебо меҳмони Лут (а) шуданд, ӯ (а) барои муҳофизати обрӯи онҳо нороҳат гашт ва аз ҷавми бадкор бисёр дар андеша шуд. Хабарӣ меҳмонҳо ба воситаи зани ӯ (а) ба ҷавми бадкор расид. Онҳо нохост барои гирифтани меҳмонҳо омаданд. Лут (а) онҳоро бо сухану бо қувва аз дохил шудан манъ мекард. ӯ (а) дар як ҳолати изтиробӣ қарор гирифт ва ба меҳмонҳо гуфт, ки кори шумо аҷиб аст, ман барои нигоҳбонии обрӯи шумо қувва сарф мекунам, шумо бошед барои ёрии ман кӯчақтарин кореро анҷом намедихед. Фариштагон дар посух гуфтанд, ки онҳо бар зиёни мо ҳеҷ коре карда наметавонанд. Ҷавми ту аз омадани азоб дар шак буданд, ҳоло он азобро ҳамроҳи худ овардаем. Онҳоро гирифтори азоб мекунем ва туро хушнуд месозем.

وَأَتَيْنَكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٣﴾

Ва атайнāка би-л ҳаққи ва иннā ла содиқун. 64.

64. Ва ваъдаи ростро пеши ту овардаем ва мо албатта, ростгӯ ҳастем.

Фариштагон ба Лут (а) гуфтанд, ки не! Он фикру андешаи хавфноке, ки аз ҷавми бадкори худ, нисбати мо дорӣ, амалӣ намешавад. Фуруд омадани азобе, ки барои ҷавми ту ваъда шудааст, ҳақ аст. Ҳоло барои ту хабарӣ онро овардаем, албатта мо ростгӯем. Бо мо кашмакаш нақун, аз мо муҳлат ҳам напурс. Ҳоло вақти азоб додани онҳо расидааст.

فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَرَ هُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ

وَأَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٤﴾

Фа асри би аҳлика би қитъи-м мина-л-лайли ва-т-табиъ адбāрахум ва лā ялтафит минкум аҳаду-в вамзӯ ҳайсӯ туъмарун. 65.

65. Пас, ба поре аз шаб касони худро бибар ва ту аз пайи онҳо бирав ва бояд, ки ҳеҷ касе аз шумо ба наси худ нанигарад ва ба он ҷое, ки фармуда шудаед, биравед!».

Фариштагон бо дастури Худованд барномаи кори Лут (а)-ро тарҳрезӣ карда, ба ӯ (а) гуфтанд, ки ҳоло кашмакашиҳое, ки бо мо дорӣ, як сӯ гузор! Посе чанд аз шаб гузарад ва чашми мардуми бадкор олуда дар хоб шавад, ба ғайр аз ҳамсарат, ҳамроҳи боқимондаи аҳлу байтат ва муъминон аз ин сарзамин хориҷ шав ва худат думболи онҳо бош. Мабодо яке ақиб бимонаду ба қафо нигарад ва агар сахнаҳои азоби ҳавлноки болои он қавми бадкор омадаро бинаду дар ҳаросу ҳайрат бимонад эҳтимол аст, ки ба пеш рафта натавонад, дар он сурат мумкин аст, мисли онҳо гирифтори азоб шавад.

Хулоса, ҳоло шумо ба қафои худ нигоҳ накарда, ба он самте, ки Худованд дастур додлааст (ба сарзамине, ки мардуми он аз ин гуна олудагӣҳо поканд), биравед. Барои фаҳмиши бештар ба ояти 81-уми сураи «Худ» дар ҳамин тафсир муроҷиат шавад.

Муфасссирон гуфтанд: Суннати ҳамешагии Пайғамбар (с) низ чунин буд. Ҳангоми роҳ рафтан ёрони худро пеш меандоخت ва мефармуд: **«Пушти сарамро барои фариштагон ҳолӣ бигзоред!»**.

وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَتُولَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ

Ва қазайнā илайҳи зāлика-л-амра анна дāбири ҳāулāи мақтӯъ-м мусбиҳин. 66.

66. Ва ба сӯйи Лут ин суҳанро ваҳй фиристодем, ки чун ба субҳ дароянд, бунёди ин гурӯҳ бурида шавад.

Худованд дар ин оят гуфтааст, ки чигунагии сарнавишти шуми қавми фосиқро тавассути фариштагон ба Лут (а) шунавонидем, ки азоби ҳалоккунандаи онҳо чандон дур нест. Зуд аст, ки субҳгоҳон то охири нафари онҳо аз беҳу бун канда мешаванд. Бо назардошти маънои калимаи **«мушриқин»**, ки дар ояти 73-юми ҳамин сура омадааст, эҳтимол дорад, ки ҳалоки он қавми фасодкор аз дамидани субҳ оғоз шуда то ишроқ (чошт) идома ёбад. Валлоҳу аълам.

Хулоса, пеш аз он ки шаб дарояд, Худованд Лут (а)-ро аз ҳодисаҳои оянда хабардор сохт. Аммо аз омадани бало он қавми

ҷинояткор дар шак буданд. Чунонки аз ояти зер маълум мешавад, онҳо дар фикри иҷрои амали расвокунандаи худ буданд.

وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ

Ва ҷаъ аҳлу-л мадинати ястабширун. 67.

67. Ва омаданд аҳли шаҳр шодикунон.

Агар мазмуни ояти мазкур ва оятҳои баъдӣ мулоҳиза шаванд, давоми қиссаҳое, ки дар оятҳои қаблӣ гузаштанд, як сӯ гузошта шуда ба оғози қисса бозгашт мешавад ва баъзе ҳолатҳое, ки дар оғоз зикри худро наёфта буданд, баён мегарданд. Мардуми фасодкори шаҳри “Саддум” то дараҷае дар ин кори нангин олуда буданд, ки ба ҷои он ки ин кори фахшро пинҳон доранду шарм кунанд, баръакс ҳамин, ки аз меҳмонҳои тоза воридшуда бохабар шуданд, бо шодии том даvon-даvon ба тарафи хонаи Лут (а) раvon шуда, дар роҳ ҳамдигарро башорат меоданду табрик мегуфтанд. Чун онҳо назди хонаи Лут (а) расиданд:

قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ

Қола инна ҳаулъи зайфи фала тафзаҳун. 68.

68. Лут гуфт: «Ҳаройина, онҳо меҳмонони мананд, пас, маро пеши онҳо расво макунед!»

Қаблан гузашт, ки Лут (а) меҳмонҳои худро дар аввал нашинохт, ки онҳо фариштаҳоанд. Дид, ки онҳо дар шаклу сурати ҷавонони хушсурат, хушқаду қоматанд, дар фикри он шуд, ки ҷӣ хел обрӯи онҳоро нарезонда бо роҳи хубу писандида аз хонаи худ меғуселонад. Ҳамоно қавми бадкор ба дари хонаи Лут (а) расиданд. Аз Лут (а) талаб карданд, то меҳмонҳоро ба онҳо таслим кунанд. Лут (а) (ба он шармандаҳо, ки табиати инсонии худро гум карда, бо фахру ғурур дар орзуи иҷрои коре буданд, ки ҳатто ҳайвон намекунад) барои ғимояи меҳмонҳо истодагарӣ карда гуфт, ки эй қавм, ҳоло онҳо дар хонаи ман меҳмонанд! Ман ҳаддалимкон намеғузoram, ки ба меҳмонҳо озоре расад. Оё ҳурмати меҳмон ҳамин аст, ки шумо саъйи иҷрои онро доред? Биёед, мизбонро назди меҳмонҳояш расову шарманда накунеду ба қафо баргардед.

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ

Ва-т-тақуллоҳа ва лā тухзун. 69.

69. Ва аз Худо битарсед ва маро хору хичил масозед!».

Дар давоми насиҳатҳои худ Лут (а) ба он шармандаҳо гуфт, ки охир шумо аз Худо битарсед, аз чунин корҳои шармовар, аз меҳмонҳои ман даст бардоред, онҳоро озор надихед. Ҳоло ман байни шумо умр ба сар мебарам, обрӯи маро низ нигоҳ доред ва назди меҳмонҳо маро мулзаму сархам насозед! Онҳо дар посух:

قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ

Қолӯ а-ва лам нанҳака ъани-л-ъāламйн. 70.

70. Гуфтанд: «Оё туро аз ҷимояи меҳмонҳо манъ накарда будем?».

Қавми Лут (а) одатеро, ки байни ҳама инсонҳо, хоҳ муъмину хоҳ кофир (роиҷ эҳтироми меҳмондорӣ) буд, хостанд шикананд. Онҳо на ин ки соддатарин одоби инсониро нафаҳмиданд, балки эҳсоси шарм ҳам накарда, ба Лут (а) гуфтанд, ки оё қаблан ба ту нагуфта будем, ки касеро аз мардуми ҷаҳон (раҳгузареро) ба меҳмонӣ напазирӣ ва ба хонаи худ роҳ надихӣ? Чаро ба гуфтаи мо амал накардӣ?

Ривоят аст, ки онҳо мардуми бахил буданд, диёри онҳо сари роҳи корвониён қарор дошт, то ин ки шахси мусофир дар диёри онҳо шаб намонад, ўро таҳти кирдори зишти худ қарор медоданд. Лут (а) аз ғарибону мусофирон бо қадри тавоноии худ пуштибонӣ мекарду сарпаноҳи онҳо мешуд. Қавм инро қабул надошт. Ба ў (а) гуфтанд, ки оё туро аз мизбонии ғарибони олам (роҳгузарон) ва ҷимояи онҳо манъ накарда будем? Ту дигар ҳақ надорӣ меҳмонеро ба хонаи худ роҳ диҳӣ. Ҳоло онҳоро ба мо таслим кун! Лут (а) дид, ки онҳо чунон густоханд, ки ҳатто эҳсоси шармандагӣ намекунанд, то шояд битавонад онҳоро аз хоби ғафлат бедор созад, роҳи дигареро пеш гирифта ба онҳо:

قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

Қола ҳаўлāи банāтӣ иӢ кунтум фāъилиӢн. 71.

71. Гуфт: «Агар коре карданӣ ҳастед, (инҳо) духтарони ман ҳастанд (никоҳ кунед)».

Маълум аст, ки Лут (а) пайғамбари Аллоҳ аст ва ҳеҷ вақт нахостааст духтарҳои худ ё занони уммати худро ба зино ишора кунад. Ў (а) дар ҳаракати он буд, ки қавми шарманда ва расвои худро дар ивази ливотабозӣ (гомосексуализм), ки муҳолифи табиати инсонист, боз дорад, ба онҳо гуфт, ки агар шумо мехоҳед кори дурустero анҷом диҳед, роҳи хуб барои шумо ин аст. Инҳо духтарони мананд, агар шумо имон биёред, ман омодаам, ки онҳоро ба никоҳи шумо дарорам.

Лекин афсӯс дар онҳо заррае аз ахлоқи инсонӣ ёфт нашуд. Дар баробари чунин суханҳои шармандакунанда ҳаё накарда, лоақал аз назди дари хонаи Лут (а) дур нарафтанд, балки ба саркашии худ афзуда, хостанд ба меҳмонҳо дастдарозӣ кунанд. Аммо дар давоми ин қисса, дар ояти 37-уми сураи «Қамар» омадааст, ки ҳангоме ки онҳо тасмим гирифтанд то ба меҳмонҳо таҷовуз кунанд, чашмонашон нобино шуд, фарёдзанон ба қафо баргаштанд.

لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ

Ла ъамрука иннаҳум ла фӣ сакратиҳум яъмаҳун. 72.

72. Қасам ба зиндагонии ту, ки ин кофирон (-и Макка) дар гумроҳии ҳеҷ саргардон шаванд.

Ҳоло дар ин оят Худованд рӯи суханро ба Пайғамбар (с) гардонида хабар додаст, ки савганд ба ҷони ту, эй Муҳаммад (с), ки онон дар туғёни шаҳвонии ҳароми худ чунон ғарқу сармаст буданд, ки ақлу ҳуш аз сарашон парида буд. Ғафлат чашми онҳоро кӯру ва гӯшҳояшонро кар сохт насиҳатҳои Лут (а)-ро нашуниданд. Баръакс, бо камоли итминон бо Лут (а) (пайғамбари Худо) ҷидол мекарданд. Намедонистанд, ки субҳдам болои сарашон ҷӣ бало меояд.

Аз ин ки Худованд ба ҳаёти Муҳаммад (с) қасам ёд кардааст, ҷойи тааҷҷуб нест. Зеро Ў таъоло бихоҳад ба махлуқоти худ чун Офтоб, Моҳтоб, вақти чошт, шаб, рӯз ва ғайра қасам ёд мекунад. Бояд дар назар дошт, ки барои ҳеҷ инсоне ҷоиз нест, ки ба ғайр аз исмиҳо ва сифатҳои Худованд ба чизи дигар қасам бихӯрад. Дар

ҳадисе омадааст, ки Расулуллоҳ (с) фармуда: «Ба модар, падар ва бутҳо ва ба ғайр аз номи Худо ба чизи дигар қасам нахӯред ва дар ҳолате бо номи Худо қасам хӯред, ки сухани шумо рост бошад!»

Ибни Аббос (р) мегӯяд, ки ман нашунидаам, ки Худованди азза ва ҷалла ба ҳаёти касе ҷуз ҳаёти Муҳаммад (с) савганд ёд карда бошад, зеро ӯ таъоло назди худ аз Муҳаммад (с) дида касеро гиromитар наофаридааст. Валлоҳу аълам.

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ

Фа аҳазатҳуму-с-сайҳату мушриқин. 73.

73. Пас, ба вақти тулӯи Офтоб онҳоро овози ҳавлноқ дарёфт.

Ҳар садое аз ҳадди худ даргузарад, ваҳшатангез аст. Агар аз он ҳам фаротар равад, ҳаётро ба кулӣ аз байн мебарад. Худованд барои ҳалоки қавми Лут (а) дар вақти баромадани Офтоб садои даҳшатнокеро фиристод. Онҳо ин овози ҳавлноқи марғборро шунидан замон ҳамагӣ ҳалок шуданд.

Ояти зер ин қиссаро идома медиҳад:

فَجَعَلْنَا عَلَيْهِمَا سَافِلًا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ

Фа ҷаъалнā ъāлияҳā сāфилахā ва амтāрнā ъалайҳим ҳиҷārата-м мин сичҷил. 74.

74. Пас, гардонидем забари он шаҳрҳоро зери онҳо ва бар онҳо бороне аз сангил боронидем.

Худованд танҳо бо садои даҳшатнок ҳалок сохтани онҳо кифоя накард, балки барои билкул несту нобуд сохтанашон шаҳрҳояшонро низ зеру забар (зери заминро боло, болои заминро таги он) кард. Ба дунболи он болои онҳо борони сангилро (лойи пухта сангардонидашуда аз вулқон) барои нопадид сохтани ҷасади баъзе афроде, ки таги замин намонда буданд, чунон боронид, ки агар касе аз назди он минтақа мегузашт, асло бовариаш намеомад, ки қаблан ин ҷо шаҳре будааст. Як офати Парвардигор барои онҳо кифоя буд. Чаро Худованд болои сари онҳо се балоро фиристод? Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд, ки ин аз сабаби сангин будани гуноҳҳои онҳо буд. Зеро онҳо барои ин амали нангинро иҷро кардан, аз худ ҷасорат нишон медоданд,

шарм надошта фахр низ мекарданд. Сабаби дигар, чуноне ки дар ояти зер ишора шудааст, барои ибрати дигарон аст.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾

Инна фӣ зāлика ла айāти-л лил мутавассимӣн. 75.

75. Ба дурустӣ ки дар ин (қисса) барои ибратгирандагон нишонаҳост.

Бегумон, дар қиссаи қавми Лут (а), барои шахсони ҳушманду мутафаккире, ки ба ҳар кор ҳушёрона менигаранду барои ислоҳи худ ва ҷомеа андеша мекунанд, нишонаҳо ва ибратҳои аҷиб аст. Чунин шахсон метавонанд бо фаросати худ дар ҳар ҳодиса моҳияти онро кашф кунанд ва аз он ибрат гиранд. Дар ҳадиси Расулulloҳ (с) омадааст, ки ӯ (с) фармудаанд: «**Аз фаросати муъмин бипарҳезед, зеро ӯ бо нури Худо менигарад**». Сипас, ояти мазкурро тиловат карданд.

وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ﴿٧٦﴾

Ва иннаҳа ла би сабили-м муқим. 76.

76. Ва ҳаройина, он шаҳрҳо дар (сари) роҳе ҳастанд, ки дар он роҳҳо омадурафт доимо ҷараён дорад.

Шаҳрҳое, ки қавми Лут (а) мезистанд, бо сабаби гуноҳҳои сангинашон Аллоҳ таъоло онҳоро харобазор сохт, то ҳол сари роҳе қарор доранд. Агар аз Мадина ба сӯи Сурия сафар шавад, онҳоро дар ҳудуди Урдун дидан мумкин аст. Имрӯз он макон аз сатҳи баҳр поин ҷойгир аст. Дар қисми бузурге аз он кӯле пайдо шудааст, ки «Баҳри мурда», ё «Баҳри Лут» ном дорад. Дар он кӯл ҳеҷ ҷонзоде зиндагӣ карда наметавонад. Мутаассифона, аз дидани ин харобазор ва оқибати даҳшатноки бадкориҳои қавми Лут (а) на ҳама ибрат мегиранд. Чаро? Ҷавоби ин суолро Худованд дар ояти баъдӣ медиҳад.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

Инна фӣ зāлика ла аята-л лил муъминӣн. 77.

77. Ҳаройина, дар ин (қисса) барои муъминон нишонаҳост.

Аз саргузашти ибратноки қавми Лут (а) ва аз азоби ниҳоят даҳшатноки бар сари онҳо омада фақат муъминҳо ибрат мегиранд ва аз гирифтор шудан ба чунин азоби то рӯзи қиёмат фаромӯшнашаванда ба Худованд паноҳ мебаранд. Зеро муъминон ақли расо доранд, зирак ҳастанд ва қалби ҳассос доранд. Файри муъминҳо бошанд, солҳои дароз аз макони харобгаштаи ин қавмҳо мегузаранд, мебинанд аммо, афсӯс, ки ибрат намегиранд. Чунин ҳодисаҳоро тасодуфӣ, ё натиҷаи офати табиӣ мепиндоранд.

Барои эзоҳи бештар ба ояти 137-уми сураи «Соффот» муроҷиат шавад.

Дар оятҳои зер аз таърихи қавми Шуъайб (а), ки тақрибан бо саргузашти қавми Лут (а) шабоҳат дорад, зикр мешавад.

وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ

Ва и^н к^ана асҳ^абу-л-Айкати ла з^олим^ин. 78.

78. Ва ҳаройина, аҳли Айка ситамгор буданд.

Ин достони чаҳорум аст, ки баъди достони Одам (а) ва Иблис (л), достони Иброҳим (а) ва достони Лут (а) бо услуби ин сура баёни худро ёфтааст. Айка беша ё тӯдаи анбӯҳе аз дарахтзор (чангал)-ро мегӯянд. Хулоса, дар ояти мазкур маънои баҳсҳои ибратангезеро, ки дар оятҳои қаблӣ перомуни қавми Лут (а) гузашт, такмил намуда, Худованд чунин гуфтааст, ки қавми Шуъайб (а), ки онҳоро асҳоби Айка (шояд Айка деҳае бошад дар чангалзор) мегуфтанд, мушрику роҳзан ва дар вазну паймона хиёнаткор ва золиму ситамгор буданд. Чун Худованд Шуъайб (а)-ро барои ҳидояти онҳо фиристод, ӯ (а)-ро қабул накарда дурӯғгӯй ҳисобиданд. Дар ҳадиси шариф бо ривояти Абдуллоҳ ибни Умар (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармудаанд: **«Мадян ва асҳоби Айка ду умматанд, ки Худованд (ч.ч) Шуъайб (а)-ро ба сӯйи (ҳар дуи) онҳо фиристод»**. Маълум мешавад, ки аҳли Мадян дигару аҳли Айка дигар қабила будааст. Барои маълумоти бештар ба оёти 87-91-уми сураи «Ҳуд» (а) ва ба оятҳои 85, 90, 92-уми сураи «Аъроф» муроҷиат шавад.

فَأَنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ

Фан^отақамн^а минҳум ва иннаҳум^а ла би им^ами-м муб^ин.79.

79. Пас, аз онҳо интиқом кашидем. Ва албатта, шаҳрҳои он ду қавм ошкоро бар сари роҳанд.

Худованд дар ин оят хабар додаст, ки Мо дар баробари зулмҳо ва саркашиҳояшон он ду қавмро ба ҷазо кашонда аз онҳо интиқом гирифтем. Муфасссирон навиштаанд, ки интиқом гирифтани Аллоҳ таъоло аз қавми Шуъайб (а) он будааст, ки аввалан ҳафт рӯз гармии сӯзон болои онҳо (беягон соя) ҳукмфармо шуд. Сипас, абри сиёҳи сояфкан дар осмон пайдо шуд. Чун онҳо аз гармии зиёд ба танг омада буданд, аз гармӣ гурехта ҳамаи онҳо зери сояи абри сиёҳ ҷамъ омаданд. Нохост оташе аз он абр пайдо шуд ва ҳамаи онҳоро ҳалок сохт. Дар давоми оят омадааст, ки шаҳри қавми Лут (а) ва маҳалли зисти аҳли Айка (қавми Шуъайб (а)) ҳар ду ошкоро сари роҳ қарор доранд. Оё касоне, ки аз канори онҳо гузар мекунанд, аз дидани ин вайронаҳои боқимонда дарси ибрат намегиранд? Оё касоне, ки аз ин ҳодисаҳо огоҳанд, андаке андеша намеkunанд, то ин сарзамини балодидаро оинаи ибрати худ қарор диҳанду ашк резанд? Оятҳои зер аз қиссаҳои сокинони дараи «Ҳичр» сухан мекунанд.

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ

Ва лақад каззаба асҳабу-л-ҳичри-л-мурсалӣн. 80.

80. Ҳаройина, сокинони аҳли Ҳичр пайғамбаронро дурӯғгӯ шумориданд.

Ҳичр дараест, ки байни Мадина ва Шом (Сурия) қарор дорад. Пеш аз харобазор шудан мардуми он сарзаминро «асҳоби Ҳичр» мегуфтанд. Харобазори макони зисти онҳо ҳоло дар Иордания (Урдун) воқеъ аст. Худованд дар ин оят дар мавриди он қавми саркаш гуфтааст, ки ҳаройина, Мо пайғамбари бузурги худ Солеҳ (а)-ро барои ҳидояти онҳо фиристодем. Онҳо (қабилаи Самуд), ки дар сарзамини Ҳичр зиндагонӣ доштанд, фиристодагони моро, аз ҷумла Солеҳ (а)-ро дурӯғгӯй ҳисобиданд. Сабаб чист, ки калимаи мурсалин (пайғамбарон) дар шакли ҷамъ омадааст, ҳол он ки фақат Солеҳ (а) пайғамбари онҳо буд? Муфасссирон гуфтаанд, ки дурӯғ ҳисобидани як пайғамбар дурӯғ ҳисобидани тамоми пайғамбарон аст. Зеро даъвати тамоми пайғамбарон иборат аз тавҳид – яктопарастӣ аст. Ояти зер ин қиссаро пай мегирад.

وَأَتَيْنَهُمْ ءَايَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ

Ва āтайнāхум āйāтинā факāнуъ ъанҳā муъриз̣и̣н. 81.

81. Ва ба онҳо оятҳои Худо расонидем, пас, аз он рӯгардон шуданд.

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки мо оятҳо (нишонаҳо)-и худро, аз он ҷумла бо дархости онҳо аз қабати санг баромадани модашутур, ҳомила будани он, бисёрширии он, бузургии бачаи онро ба намуди муъҷиза дода будем. Агар ба он муъҷиза эътибор медоданду имон меоварданд, кифоя буд. Лекин онҳо рӯй гардонида, на ба муъҷизаҳо эътибор доданд ва на ба даъвати пайғамбарашон. Гӯё ҳеҷ чизро надиданд ва на шуниданд. Одатӣ онҳо он буд, ки:

وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ

Ва kāнуъ янҳит̣уна мина-л-ҷибāли буй̣утан āмин̣и̣н. 82.

82. Ва буданд, ки аз кӯҳҳо хонаҳои эминшуда метарошиданд.

Асҳоби Ҳичр (қабилаи Самуд) инсонҳои бузургҷуссаи пурқувват ва дар замони худ соҳиби тамаддуни пешрафта буданд, махсусан дар сангтарошӣ. Онҳо кӯҳро тарошида, дар дохили он қасрҳо ва манзилҳои зисти бузургу зебо месохтанд. Гумон мекарданд, ки ин хонаҳои бузургу сангин, онҳоро аз ҳар гуна офат нигоҳ медоранд. Онҳо аз қуввати ҷисмонии худ ва манзилҳои сохташон мағрур шуда, аз ҳад таҷовуз карданд ва барои дунёи чандрӯза чунон маҳкамкориҳо карданд, вале барои зиндагонии ҷовидона ҳеҷ тайёри надиданд. Онҳо ҳозир набуданд, то ба суҳанҳои пайғамбарашон Солеҳ (а) гӯш диҳанд, ё ба нисонаҳои Парвардигор нигаранду имон биёранд.

Хулоса, онҳо қудрати Аллоҳ таъолоро нодида гирифтанд ва ба қувваи худ мағрур шуданд.

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ

Фа ахазатхуму-с-сайҳату мусбиҳ̣и̣н. 83.

83. Пас, дар вақти субҳ овози сахт онҳоро (фаро) гирифт.

Бо муроҷиат ба ояти 13-уми сураи «Фуссилат» эзоҳи ояти мазкур чунин мешавад: «Асҳоби Ҳичр» бо гумоне, ки ин хонаҳои сангин онҳоро аз ҳамагуна балоҳо нигоҳ медорад, худро дар бехатарии комил ҳис мекарданд. Лекин акси андешаи онҳо субҳгоҳон балои нобудкунандае дар шакли садои аз ҳад баланд, бар сари он қавми фосодкор фуруд омад. Он садо чунон кӯбанда ва даҳшатнок буд, ки ҳамаи онҳоро ҳалок кард.

﴿٨٤﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

Фа ма агнā ъанҳум-м ма канӯ яксибӯн. 84.

84. Пас, нест накард аз онҳо он чи касб мекарданд.

Онҳо ба фикри он, ки хонаҳояшон мисли хонаҳои оддӣ аз таъсири офатҳо хароб нашаванд, кӯҳсангҳоро шикофтаву тарошида хонаҳо сохтанд. Лекин чун балои нобудкунандае аз тарафи Парвардигори қаҳҳор ба суроғи онҳо омад, на қаду қомати баланди онҳо кор дод, на кӯҳҳои сар дар осмон. Хонаҳои сангину мустаҳками онҳо, сарвату дороии онҳо дар баробари азоби Илоҳӣ натавонистанд соҳибонашонро наҷот диҳанд.

Барои фаҳми бештар ба сураи «Ҳуд», оётҳои 82-83-юм муроҷиат шавад. Бо ҳамин барои панду насихат, силсилақиссаҳои қавмҳои пеш гузашта дар ин сура ба поён расид. Оятҳои зер аз ягонагии Парвардигор баҳс мекунанд:

﴿٨٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ

﴿٨٥﴾ السَّاعَةَ لَأَتِيَةٌ ۖ فَاصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

Ва ма халақна-с-самāvāti ва-л-аръа ва ма байнаҳумā иллā би-л-ҳаққ. Ва инна-с-сāъата ла āтияту^н фаcфаҳи-с-сафҳа-л-ҷамил. 85.

85. Наёфаридем осмонҳо ва Заминро ва он чӣ байни онҳост, магар бо тадбири дуруст. Ва ҳаройина, қиёмат омаданист, пас, аз беодобиҳои онҳо бо даргузаштани некӯ даргузар.

Худованд аз ягонагиву қудрати Худ хабар дода, гуфтааст, ки Мо ин ҷаҳон ва мавҷудоту махлуқоти онро, чи дар осмонҳо бошаду чи дар Замин ва ҳама чизе, ки дар байни онҳост ба мисли кӯҳҳо,

баҳрҳо ва наҳрҳо, ситорагон, Офтоб, Моҳтоб ва ғайра (чуноне ки душманони Мо гумон доранд) беҳудаву беҳикмат, наёфаридем. Балки офаридаи Мо будани ин ҳама мавҷудот ҳақ аст. Онҳо бар камоли қудрат ва бар камоли офаридгории Парвардигори онҳо далолат мекунад. (Ту, ай Муҳаммад) аз ин ки мушрикони имон намеоранд, ё ин ки муҷозот намешаванд, дар ғам мабош, хоҳанд нахоҳанд қиёмат омаданист, муҳсин бо эҳсон, бадкор ба ҷазои бад муҷозот хоҳанд шуд. Ҳоло аз он беҳирадон чунон бо ҳубӣ ва ҳалимӣ рӯйгардон, ки дар он ҳеҷ маломате набошад ва азоб шудани онҳоро ба Парвардигорат вогузор. Худованд онҳоро офарид, аҳволи онҳо ва вақти муҷозоти онҳоро \bar{U} хубтар медонад.

Бо ривояти Муҷоҳид ва Қатода (р) қисми ояти мазкур («фасфаҳи-с-сафҳал ҷамил» - пас, даргузар даргузаштани некӯ) бо оятҳои, баъдӣ мансух (аз амал манъ) шудааст. Зеро ин оят дар Макка нозил шудааст. Оятҳои баъдӣ дар Мадина. Валлоҳу аълам.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَخْلَقَ الْعَلِيمُ

Инна Раббака Ҳува-л Халлақу-л-Ъалим. 86.

86. Ҳаройина, Парвардигори ту (\bar{U}) - офарандаи доноист.

Ба фикри муфасссирон мазмуни ояти мазкур чунин аст: «Худованд хабар додаст, ки Парвардигори ту офарандаи доноист. \bar{U} тамоми халқро офарид, аҳволи ту ва аҳволи некӯкорон ва бадкоронро медонад. \bar{U} медонад, ки ҳама мардум яксон нестанд. Аз сирҳои дарунӣ, табиати онҳо, аз фикру эҳсосоти ҳархелаи онҳо Худованд бохабар аст. Ҳоло барои тарбияти онҳо бо афву гузашт бархӯрд кун, то тадриҷан роҳи ҳақро ёбанд. Ҳоло худро азоб наदेҳ ва дили худро барои онҳо бо ғаму андӯҳ машғул масоз!».

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

Ва лақад атайнака сабъа-м-мина-л маъанӣ ва-л-Қур-ъана-л-Ъаъим. 87.

87. Ва ҳаройина, туро ҳафт ояти мукаррар хондашаванда (дар намоз) ва Қуръони бузургро додем.

Худованд Пайғамбари Худ (с)-ро тасаллӣ дода чунин иршод фармудааст, ки бояд \bar{u} (с) ба хушунат ва муҳолифату душмани онҳо ва аз бисёрии адади онҳо, имконоти фаровони моддии онҳо,

ки дар ихтиёр доранд, сарфи назар кунад ва ҳаргиз нигарону тангдил набошад. Зеро Худованд неъматӣ бузургеро дар ихтиёри ӯ (с) гузоштааст, ки ҳеҷ чиз ба он баробар шуда наметавонад. Яъне Худованд дар ин оят фармудааст, ки ба таҳқиқ, Мо туро ҳафт оят (сураи «Фотиҳа») додем ва инчунин ба ту Қуръони бузург додем. Бо иттифоқи аксари муфасссирон «сабъа масонӣ» сураи «Фотиҳа» аст, ки он дорои ҳафт оят буда, дар намозҳо ба такрор хонда мешавад. Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд, ки сураи мазкур ба ду бахш тақсим мешавад: бахши аввал ҳамду санои Худованд аст, бахши дуввум тақозо ва дархости бандагон. Аз ин рӯ, номи масонӣ (дуто)-ро бар ӯ гузоштаанд.

Хулоса, чӣ тавре ки офариниши осмонҳову Замин аз тарафи Парвардигор ҳақ аст, нозил шудани Қуръони карим аз тарафи Аллоҳ таъоло ба Пайғамбар (с) низ ҳақ аст. Бо ривояти Имом Бухорӣ (р) Пайғамбар (с) чунин гуфтаанд: **«Ал-ҳамду лиллоҳи раббӣ-л-ъоламин – ин ҳамон ҳафти такроршаванда ва Қуръони азим аст, ки ба ман дода шуд»**. Дар баъзе ривоятҳо онро “Уммул-Қуръон” - модари Қуръон низ гуфтаанд. Гуё сураи «Фотиҳа» матнест ва Қуръон шарҳу эзоҳи он. Барои тарҷеҳи бештар ба эзоҳи сураи «Фотиҳа» ҷузъи 1-уми «Тафсири осонбаён» муроҷиат шавад. Валлоҳу аълам.

لَا تَمُدَّنْ عَيْنِيَكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ

وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

Лā тамудданна ъайнайка илā mā маттаънā бихӣ азвāча-м минҳум ва лā таҳзан ъалайҳим вахфиъ чанāҳака лил муъминин. 88.

88. Ду чашми худро ба сӯи он чизе ки чамоати кофиронро баҳраманд сохтаем, боз макун ва барои онҳо андӯҳнок машав ва бозуи худро барои муъминон паст кун!

Худованд Пайғамбари Худ (с)-ро дар ин оятҳо чаҳор дастур дода, дар оғоз фармудааст, ки мо гурӯҳе аз кофиронро барои озмоиш неъматӣ фаровон медиҳем, лекин чашми худро ҳаргиз ба сӯи неъматҳои онҳо моил макун, ки чаро ба ин малъунон чунин неъмату ҳашамат додаст. Тааҷҷуб ҳам макун, зеро ин

гуна неъматҳо на пайдоранду на ҳолӣ аз ранҷ, балки бо соҳиб шудани чунин сарват бадкориҳои онҳо меафзояд, ҳатто дар вақти оромӣ ба нигоҳ доштани онҳо мушкилӣ мекашанд. Аз ин ки мисли онҳо чунин неъматҳоро ба ту надодаем, ҳеҷ ғамгин мабош! Онҳо дар баробари Қуръони азиме, ки ба ту додаем, ҳеҷанд. Ту таблиғи худро бештар анҷом деҳ. Аз ин ки онҳо имон намеоранд, низ ғамгин машав. Зеро рафиқи ранҷу роҳати ту муъминон ҳастанд. Сипас, бо киноя Худованд ба Расули Худ чунин гуфт, ки ҳоло вақти он аст, ки пар (бозу)-ҳои худро назди муъминон паст кунӣ, яъне назди онҳо тавозӯи кунӣ, бо онҳо меҳрубону хушмуомила бошӣ ва онҳоро бо фурутанӣ зерӣ пар (итоат)-и худ қарор диҳӣ! Калимаи «азвоҷ» дар ин ҷо ба маънои тавонгарон тафсир шудааст.

Хулоса, оятҳои Қуръон сар то сар пур аз ҳикматанд. Нуқтаи ҷолиб ин аст, ки шахси имондор набояд назди шахси кофири сармоядор барои дунё шуда сар ҳам кунад, ё афсӯс хӯрад, ки чаро ман мисли ӯ сарват надорам. Аммо барои шахси муъмин, агарчи аз мол тиҳидаст бошад ҳам, тавозӯи равоост.

وَقُلْ إِنِّي - أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ

Ва қул иннӣ ана-н-назӣру-л-мубӣн. 89.

89. Ва бигӯ: «Ҳаройина, ман бимкунандаи ошкорам».

كَمَا أُنزِلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ

Камā анзалнā ъала-л-муқтасимӣн. 90.

90. Монанди он чӣ бар тақсимкунандагон фуруд оварда будем -

Дар дастури чаҳорум Худованд ба Пайғамбар (с) фармуд, ки дар баробари мардуми беимони сарватманд устувор бош ва ба онҳо бигӯ, ки дар сурате ки шумо ҳидоятӣ маро қабул надоред, ман шуморо ошкоро ҳушдор медиҳам, ки монанди он азобе, ки Худованд бар сари «тақсимкунандагон» фуруд овард, бар сари шумо низ фуруд хоҳад овард. Ба ривояте калимаи «муқтасимин-тақсимкунандагон» 16 нафар мушриконеанд, ки Валид ибни Муғира дар айёми ҳаҷ онҳоро бар сари роҳи ҳоҷиён тақсим мекард

ва ҳар касе, ки вориди Макка мешуд, мегуфтанд: «Мабодо ба суханҳои ин касе, ки даъвои пайғамбарӣ дорад, яъне Муҳаммад фирефта шавед. Ё девона аст, ё соҳир аст». Боз мегуфтанд: «Ё шоир аст», ё мегуфтанд: «Ё коҳин (фолбин) аст».

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ

Ал-лазӣна ҷаъалу-л-Қур-āна ъизӣн. 91.

91. онон, ки Китоби илоҳиро пора-пора сохтанд.

Ба қавли муфасссирон ояти мазкур ба аҳли китоб - яҳудиён ва насроӣён ишора намудааст, ки Қуръонро ба ҳиссаҳои пароканда тақсим карда, баъзе аз онро шеър, баъзеро сеҳр, баъзеро фолбинӣ ва ғайра гуфтанд. Он чӣ ба судашон буд, имон оварданду гирифтанд ва он чӣ ба хилофи фикрашон буд, инкор карданд. Ин офат агарчи дар ақида ҳам набошад, аммо дар амал мутаассифона, домангири мардуми мо низ шудааст. Барои чунин ашхос Худованд дар ояти зер фармудааст, ки:

فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ

Фа ва Раббика ла нас-аланнаҳум аҷмаъӣн. 92.

92. Пас, қасам ба Парвардигори ту, албатта, савол кунем онҳоро ҳама як ҷо,

عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

Ъамма кāну яъмалун. 93.

93. аз он чи мекарданд.

Худованд дар ин оятҳо гуфтааст, ки эй Муҳаммад (с), савганд ба Парвардигори ту, ки албатта, Мо рӯзи қиёмат аз ҳамаи ин гурӯҳи кофирон аз он чи дар дунё мекарданд, мепурсем ва ҳисоб мегирем. Дар он асно аз онҳо пурсида мешавад, ки киро ибодат мекардед? Муомила бо пайғамбарон чӣ гуна буд? Калимаи «Ло илоҳа илла-л-лоҳ»-ро чаро напазируфтед? Ҳаққи ин калимаро чаро пурра адо накардед? Боз аз ин қабил саволҳо чӣ миқдор пурсида мешаванд, Худо медонад. Дар ҳадиси ривояткардаи Анас (р) омадааст, ки дар тафсири ояти мазкур Пайғамбар (с) чунин

фармудаанд: «Онҳо аз калимаи «Ло илоҳа иллоллоҳ» мавриди пурсиш қарор мегиранд». Хитоби Аллоҳ таъоло ба Расули Худ дар оятҳои зер идома дорад:

فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

Фасдаъ би маъ туъмару ва аъриъ ъани-л-мушрикӣн. 94.

94. Пас, ба он чӣ фармуда мешавӣ, ошкор кун ва аз мушрикон рӯй бигардон!

То нозил шудани ояти мазкур даъвати Расулуллоҳ (с) барои дини Ислом пинҳонӣ буд. Баъди ин амр ӯ (с) ва саҳобагон ба даъвати ошкоро оғоз карданд. Мувофиқи мазмуни ин оят Худованд Расули Худ (с)-ро фармуд, ки дар таблиғи дини худ натарс, сустӣ макун ва соқит ҳам мабош, ба ҳеҷ кӯтоҳӣ роҳ мадеҳ. Тавҳиду пайғомҳои Парвардигорро ва ҳақиқати динатро ошкору равшан ба мардум бирасон. Чун мушрикон дар ошкор сохтани даъват туро сарзаниш карданд, аз онҳо рӯйгардон бош, илтифоте ба онҳо наkun ва ҳеҷ аҳамияте ҳам ба онҳо мадеҳ.

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾

Иннā кафайнāка-л мустаҳзиӣн. 95.

95. Ҳаройина, мо туро аз шарри тамасхуркунандагон басандаем,

Сипас, Худованд барои қуввати қалби Пайғамбар (с) дар ин оят мефармояд, ки ба ту итминон медиҳем, ки агар ҳангоми даъват ва таблиғ аз ҷониби мухолиф (изодиҳандагон ва тамасхуркунандагон) ба ту газанде расониданӣ бошанд, ҳатман аз бадкории онҳо туро ҳимоя мекунем. Бо ривояте гурӯҳи тамасхуркунандагон панҷ нафар буданд, ки онҳо бузургони Макка ҳисоб мешуданд. Аз он ҷумла, Валид ибни Муғира, Ос ибни Воил, Асвад ибни Матлаб, Асвад ибни Абдуяғус, Ҳорис ибни Талотила, ки Худованд ҳамаи онҳоро дар як рӯз nobуд сохт ва бадии онҳоро аз сари Расулуллоҳ (с) дур кард. Анас (р) дар сабаби нузули ояти мазкур ривоят мекунад, ки рӯзе Расулуллоҳ (с) аз канори гурӯҳе мегузаштанд, касе аз онҳо ба сӯи он ҳазрат (с) ишора карда ба ҳамроҳони худ гуфт: «Ин аст ҳамон шахсе, ки мепиндорад, ки ӯ пайғамбар аст». Дар ин асно, ки Ҷабраил (а) ҳамроҳи Пайғамбар (с) буд, бо ангшути худ ба сӯи онҳо ишора кард, дар натиҷаи

ишораи ӯ дар ҷисмҳояшон ба сони пайи нохун нишонае пайдо шуд. Сипас, он пайи нохун ба захм иваз гардид ва бар асари он тани онҳо то андозае фосид гардид, ки касе наметавонист аз шиддати бадбӯӣ ба онҳо наздик шавад ва бо чунин хорӣ ва зорӣ ҳамагӣ мурданд.

الَّذِينَ تَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

Ал-лазӣна яҷъалӯна маъаллоҳи илāҳан āҳара фа савфа яъламун. 96.

96. ононе, ки ба Аллоҳ маъбудони дигарро, муқаррар кардаанд пас, зуд бошад, ки бидонанд (оқибати кор чист).

Ояти мазкур тамасхуркунандагонро сифат кардааст, ки онҳо касоне ҳастанд, ки ҷурмашон на танҳо масҳара кардани Пайғамбар (с) аст, балки ҷурми дигаре низ доранд, онҳо мушриканд. Онҳо ҳамроҳи Аллоҳ таъоло илоҳи дигареро низ мепарастанд. Вале ба зудӣ аз натиҷаи корҳои шуми худ огоҳ хоҳанд шуд. Лекин афсӯс, ки дубора ба ин дунё бознамегарданд.

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾

Ва лақад наъламу аннака язӣқу сādрука би mā яқулун. 97.

97. Ва ҳаройина, Мо ҳоли туро медонем, ки ба сабаби он чӣ (мушрикони) мегӯянд, синаи ту танг мешавад.

Худованд бори дигар барои дилдории бештар ва тақвияти рӯҳияи Пайғамбар (с) дар ин оят гуфтааст, ки Мо медонем, ки онҳо туро муттаҳам ба соҳирӣ, девонагӣ, фолбинӣ, дурӯғгӯӣ мекунанд, ё дар бораи Қуръон ва Худои субҳон суханҳои носазо мегӯянд. Ин суханҳо туро дилтанг ва нороҳат месозанд ва рӯҳи латифу қалби ҳассоси ту наметавонад ин гуна суханҳоро бардошт кунад. Локин дар чунин ҳолат...

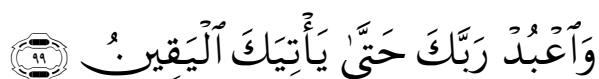
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾

Фа саббих би ҳамди Раббика ва кум мина-с-сāҷидин. 98.

98. Пас, Парвардигори худро бо ситоиши Ӯ, ба покӣ ёд кун ва аз гурӯҳи сачдакунандагон бош!

Худованд ба ҳабиби Худ (с) фармуд, ки аз шунидани суханҳои онҳо нороҳат мабош, ба тасбеҳ гуфтани Парвардигори худ бипардоз ва дар баробари Зоти покаш сар ба сачда мон ва аз ҷумлаи ситоишгарону намозгузoron бош! Агар чунин кунӣ, Худованд ғаму андӯҳи туро бартараф месозад, синаатро кушода мегардонад.

Хулоса, дар баробари озори ҷоҳилон Худовандро ҳамду сано гуфтан, Худоро бо тасбеҳу поки ёд кардан, намоз хондан ва ба ибодат машғул шудан сабуки мебахшад. Набии карим (с) одат доштанд, ки пеш аз вуқӯи амри муҳим ба хондани намоз мешитофтанд.

Ваъбуд Раббака ҳаттā яътияка-л-яқин. 99.

99. Ва Парвардигори худро ибодат кун, то вақте ки ба ту сухани яқин (марғ) фаро бирасад.

Дар охир Худованд ба Ҳабиби Худ (с) чунин дастур додааст, ки дар тамоми ҳолатҳо даст аз ибодати Парвардигорат мабардор. То фаро расидани сухани яқин (яъне марғ) ҳамвора бандагии Парвардигоратро ба ҷо ор! Ояти мазкур далел бар он аст, ки то даме инсон ақл дорад, барои ӯ иҷро намудани ҳамаи ҳукмҳои шариати Ислом, яъне бандагӣ (ибодат) кардан лозим аст. Масалан, яке аз рукнҳои асосии Ислом намоз гузоридан аст. Бинобар ҳукми ин оят муъмин бояд дар ҳар вазъияти ҷисмоние, ки қарор дорад, мувофиқи ҳолаш намоз гузорад, чунонки дар ҳадиси шариф омадааст: «Истода намоз бигузор ва агар наметавонӣ нишаста ва наметавонӣ ба паҳлӯ». Ҳамчунин ояти мазкур далел аст ба дуруст набудани ақидаи шахсонест, ки мегӯянд: «Агар инсон ба сарҳади маърифат (яқин) расад, таклифи бандагӣ аз ӯ соқит мешавад». Ин гуна равия, чуноне ки Ибни Касир гуфтааст: «Бе шак, равияи гумроҳист. Зеро Пайғамбарон ва асҳобашон бо вучуде ки Худошиностарини мардум буданд, то дами марғ бо таври доимӣ обидтарини мардумон буданд».

Поёни сураи «Ҳичр» ва лиллоҳил-ҳамд ва-л-миннаҳ.